בס"ד

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת דברים - חזון תשע"ג

גליון רנ"ו | שנה שביעית

ברכות שמים לגבורים בעם שנחלצו חושים לעזור ולסייע בענין הגדול של הוצאת ספרי הגליונות לאור עולם.

בכדי שנוכל 'לברך על המוגמר', עדיין יש את האפשרות לזכות לקחת חלק במצוה גדולה זו, ואנו פונים לכל מי שנדבה רוחו אותו, לסייע בהפצת תורה בהוצאות הרבות להדפסת הספרים, ואף להנציח את שמות יקיריו בספרים החשובים, שבוודאי יוסיפו כבוד שמים ולהגדיל תורה ולהאדירה.

ניתן לפנות למזכירות בעניני הנצחה בא"י, בטל: 08-9743436, ובחו"ל, בטל: 1-732-5973555, או במייל: ichudbchidud@gmail.com

דבר תורה

"אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין פָּארָן וּבֵין תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב". דברים א' א'.

הספרי בתחילת הפרשה דורש את הפסוק, "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה. וכי לא נתנבא משה אלא אלו בלבד, והלא הוא כתב כל התורה כולה... מה תלמוד לומר אלה הדברים אשר דבר משה, מלמד שהיו דברי תוכחות, שנאמר (שם ל"ב ט"ו), וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט... כיוצא בו אתה אומר (קהלת א' א'), דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלִָם, וכי לא נתנבא שלמה אלא אלו בלבד, והלא שלשה ספרים כתב, וחצי חכמתו משל היה, מה תלמוד לומר דברי קהלת, מלמד שהיו דברי תוכחות. ומנין שהיו דברי תוכחות, שנאמר (שם ה' - ז'), וָזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ וגו'. הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן סוֹבֵב סֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ, זה הוא מזרח ומערב וגו'. כָּל הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל הַיָּם, כינה את הרשעים בחמה ובלבנה ובים שאין להם מתן שכר".

ובדברי הספרי הללו פותח רש"י את פירושו למגילת קהלת, "דברי קהלת. כל מקום שנאמר דברי אינו אלא דברי תוכחות, אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה, וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן... כך שנויה בספרי, ולמדתי משם שהענין מדבר ברשעים והמשילם לתגבורת החמה שסופה שוקעת...".

מבואר בדברי הספרי, שחומש דברים הוא חומש התוכחות, וזאת ממה שנכתב בו לשון 'דברים' שאין דיבור אלא לשון תוכחה, וראייתו בצידו שהרי נכתב בחומש זה תוכחה בפסוק 'וישמן ישרון ויבעט'.

והנה דברי הספרי הללו שהרחיק להביא ראיה לתוכחות מהפסוק 'וישמן ישרון ויבעט', טעונים תלמוד, מדוע לא מצא מקום של תוכחה מלבד בסופו, בפרשת האזינו, בפסוק 'וישמן ישרון ויבעט', כאשר כבר בפסוקים הראשונים הוכיח את ישראל וכפי שכתב בספרי באותו פיסקא, "...אל כל ישראל, מלמד שכנסם משה מגדולם ועד קטנם, ואמר להם, הריני מוכיחכם, כל מי שיש לו תשובה יבוא ויאמר... בעבר הירדן, מלמד שהוכיחם על מה שעשו בעבר הירדן. במדבר, מלמד שהוכיחם על מה שעשו במדבר...".

*

בשעה שיוסף התגלה והתוודה לאחיו, היה מקום לומר שהִרבה להם באמירת תוכחות על דבר מכירתו, אך התורה כותבת שהוא לא אמר להם כמעט דבר (בראשית מ"ה ג'), "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי", ולמרות דבריו הפשוטים של יוסף, תגובתם של השבטים היתה "וְלֹא יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו", ופרש"י, "מבני הבושה". וצריך להבין מה הוא כבר אמר להם.

יתרה מזו מצאנו במדרש (ב"ר צ"ג י' ועוד הרבה), "ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו. אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה... יוסף קטנן של שבטים היה, ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, ההוא דכתיב, ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר (תהלים נ' כ"א), אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֶרְכָה לְעֵינֶיךָ, על אחת כמה דברי נביאות, וכל שנאתם אליו בטעות יסודה. ומה גם שבכל השנים חשבו האחים שמכירת יוסף לעבד היא זו שתבטל את חלומותיו, בא יוסף באמירתו זו שהוא מלך ומראה להם, שדוקא פעולת המכירה היא זו שהביאתו למצרים ועל ידה השתלשלה עלייתו לכס המלוכה, נמצאה שבשני תיבות אלו של 'אני יוסף', הצליח יוסף לקעקע להם את כל מחשבותם והנהגתם זה למעלה מעשרים ושתים שנה, ולהראותם שהכל בטעות יסודו, ואין לך תוכחה גדולה מזו, ולא פלא שלא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו.

זאת ועוד, המשיך יוסף בתוכחתו, ומוסיף ואומר להם שלשה תיבות נוספות, 'העוד אבי חי'. כל התקופה האחרונה האחים מדברים כל הזמן שצריך לרחם על אביהם הזקן שבארץ כנען, שבראותו שאין הנער ומת, וכהנה רבות, על כן שואל אותן יוסף בתיבות אלו, אם אתם כה חוששים לבריאותו של אבינו הזקן, העוד אבי חי למרות הצער והיגון הרב שהיתה לו באבדוני. את אותם דברים שביקשתם ממלך הנראה בעיניכם כגוי וערל, שיחוס על אביכם הזקן, לא השמעתם לאזנכם כשמכרתם אותי לעבד, וזוהי תוכחה נוראה שהשבטים לא יכלו לעמוד כנגדה.

*

אם אנו רוצים לדעת מה יהיה לעתיד לבוא, מה תהיה התוכחה בה ה' יוכיח כל אדם, והאם תהיה לו אפשרות להשיב עליה, אומר אבא כהן ברדלא, נלמד ק"ו מתוכחתו של יוסף, שאחיו אפילו לא יכלו להשיב עליה מפני הבושה, שעל אחת כמה וכמה שכאשר הקב"ה יוכיח כל אחד ויראה לו את טעויותיו הגסות וסתירותיו הזועקות, הוא יוכיח כל אחד לפי מה שהוא', די בכח אם יראה לפני האדם את מה שהוא בעצמו עשה, לא יצטרכו כל דברי כיבושין ומוסר, אלא התוכחה תזעק מאליה.

*

לפי ביאורו הנפלא הזה של רבינו חיים שמואלביץ זצ"ל, אומר הג"ר משה אליעזר רבינוביץ שליט"א, ראש ישיבת 'מתיבתא קרן התורה' ותלמידו המובהק של הגר"ח, ניתן להבין פשט חדש בדברי הספרי, מדוע התוכחה היחידה שמצא בספר דברים היא רק בפרשת האזינו, בפסוק 'וישמן ישרון ויבעט', וזאת משום שבמקומות רבים בחומש דברים מצאנו דברי כיבושין ומוסר, אך תוכחה אמיתית בה המוכח עומד על טעותו ואין לו מה להשיב, מצאנו רק בפסוקי פרשת האזינו, שה' אומר לעם ישראל, כשהיה לכם רע ומר, עוני ומחסור, האמנתם בי בתום לבב, אך כאשר הרעפתי עליכם שפע טובה וברכה עד בלי די, באותה שעה של 'וישמן ישרון', אז הגעתם ל'וישמן', וזו תוכחה שאי אפשר לעמוד מפניה.

ולפי זה מבואר היטב דברי הספרי מדוע טרח על פסוק רחוק זה, כי הספרי רצה להוכיח שחומש דברים אינו רק דברי מוסר וכיבושין, אלא יש בו דברי תוכחה. וזה גם התוכחה במגילת קהלת.

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל

ללומדי יראתך

החל משבוע הבא, **לא יודפס העלון**, עקב יומי דפגרא.
בעזהי"ת העלון ישוב להופיע בערש"ק פרשת כי תצא הבעל"ט

*

בהזדמנות זו נשוב ונודה, לכל אותם מאות עמלי תורה, שטורחים לשלוח פתרונות, הערות והארות מחכימות, להגדיל תורה ולהאדירה.

מענינא דמגילתא

"יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו" (איכה ג' כ"ח).

מה הם ההלכות והרמזים הנלמדים מפסוק זה (לכה"פ ג', מלבד פשוטו של מקרא).

כתב חידה

לאבי הנסיך הייתי בכור הצאצאים,
לשתי האחיות ולשבעת האחים.

נכדי מבתי שלנכד אחי נישאה,
על שנכשל בדברים ניגף מהרה.

נקראתי כזקנו של הנזיר החוזה,
וכנכד בכור הבחיר שזכה למחזה.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת: הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או גרמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

במהלך ליל 'תשעה באב' הרהר ר' ראובן רבות אודות צורת 'אמירת הקינות' הנהוגה בימינו, שמי שלא למד לפני זה את דברי המקוננים, לא יוכל להבינם כדת ולהתאבל כראוי, ועל כן חשב בליבו שלמחרת יאמר את הקינות בנחת ותוך כדי שימת לב לדברים הנאמרים בהם וכפי הביאורים והפירושים הנדפסים, כפי שכבר אמרו (עי' טור אור"ח א'), טוב מעט בכוונה מהרבה בלא כוונה, אף שמחמת כן לא יספיק לומר אלא רק חלק מהם.

למחרת עם סיום אמירת הקינות על ידי הציבור סמוך לחצות היום, כדברי הרמ"א (אור"ח תקנ"ט ס"ג), קם ר' ראובן וחשב לצאת מבית הכנסת ולילך לביתו, שם ימשיך את אמירת הקינות. כשראה זאת ר' שמעון ידידו, פנה אליו בשאלה, מדוע אינו חושש לצאת מבית הכנסת לפני ססיים את אמירת הקינות, שלכאורה הוא מפורש בשו"ע לאיסור שכתב (שם ס"ה), "בשעת הקינות אסור לספר דבר ולצאת חוץ כדי שלא יפסיק ליבו מן האבל...".

השיבו ר' ראובן, בשו"ע כתוב ש'בשעת הקינות' אסור לספר ולצאת, והיינו בשעה שהציבור אומרים את הקינות, אבל כעת שהציבור סיימו לומר את הקינות, כבר אינו בכלל 'שעת הקינות', ועל כן מותר לכתחילה לצאת לביתי, במיוחד שאני חפץ לסיים לומר את הקינות.

לעומתו טען ר' שמעון, אם מסיבה כל שהיא לא הספקת לומר את הקינות, אך היות והציבור סיים לומר סיימת עמהם, אולי היה מקום לומר כדבריך, אך היות וגם בשעת האמירה אתה לא אמרת עמהם, ואף כעת אתה חפץ להמשיך ולקונן בביתך, עדיין לא הסתיים אצלך 'שעת הקינות', ועל כן אסור לך לצאת מבית הכנסת או לספר עם אחרים.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

חילוקא דרבנן

פסק השו"ע (אור"ח סי' תק"ס ס"ג), "וכן גזרו [כשחרב ביהמ"ק, כמו שכתב בס"א] שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכו' ואסור לשומעם מפני החורבן, ואפילו שיר בפה על היין, אסורה שנאמר (ישעיה כ"ד ט'), בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן...", וכתב במ"א (שם סק"ט), בשם תשובות הרשב"א, דאפילו בלא יין אסור.

עי' במשנה סוטה (מ"ח א'), "משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות, שנאמר בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן", ובגמ' שם מייתי לה מקרא (איכה ה' י"ד), "זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם", ובשבת ט"ו א' מבואר שכבר ארבעים שנה קודם החורבן בטלה סנהדרין, א"כ למה הוצרכו לגזור משחרב ביהמ"ק שלא לנגן בכלי שיר, הא אפילו שיר בפה כבר נאסר ארבעים שנה קודם לכן בזמן ביטול הסנהדרין.

וצריך ביאור!!!

מבין חידות

היכן מצינו שהלומד תורה פטור ממצוה מסויימת גם כאשר כעת אינו לומד תורה

מענינא דחורבנא

"זכרה ירושלם ימי עניה ומרודיה כל מחמדיה אשר היו מימי קדם" (איכה א' ז'). ושם (ב' ט"ו), "...הזאת העיר שיאמרו כלילת יפי משוש לכל הארץ".

מהם הדברים אשר נשתבחה בהם הבריאה מכח בית המקדש, ובטלו בסיבת החורבן (לכה"פ י', למעט הניסים שהיו בביהמ"ק ובירושלים)?

מעניינא דסדרא

קיי"ל בב"מ (ל' ב'), "שלך קודם לשל כל אדם" (ומה"ט א"צ להפסיד ממונו בשביל מ"ע דהשבת אבידה).

היכן מצינו ע"פ פרשתינו, שכדי לקיים מצוה מסויימת לא אמרינן 'שלך קודם לשל כל אדם' (ואף על גופו אין לו לחוס)?

משיב דבר

אין להכריע בשום פנים ואופן על פי הכתוב כאן הלכה למעשה

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, אם ניתן לכפר עונות על"י קיום תקנות החכמים של ימי בין המצרים, שיש בהם צער וסיגופים מפיעים מעיון תענוג וכו', או כיון שעושין זה מדין חובת הימים מצד צער החורבן, אינו עולה לב' דברים יחד.

תענית י"ז בתמוז לצאת בו גם עבור חיוב תענית אחר

א) בשו"ת משאת בנימין סי' צ"ג נשאל, במי שהתענה בשבת, שדינו שצריך למיתב תענית לתעניתו, וביום א' אירע י"ז בתמוז, אם עולה לו בשביל התענית שצריך להתענות, וכתב: "תשובה, יראה לפי הסברא דצריך להתענות תענית מחר ב"ח בתמוז, ואינו יוצא בתענית זה שבי"ז בתמוז, דמידי טעמא שצריך למיתב תענית לתעניתו אלא משום כפרה על שביטול עונג שבת, ותענית זה שבי"ז, אינו מכפר כלל על עונג שבת, שהרי תענית זה כבר הוא חוב גמור עליו להתענות, כאשר דרשו חז"ל (בר"ה י"ח ב') מקרא וכו', וא"א לקרבן אחד שיכפר על שתי חטאות רק כשאוכל שני זיתי חלב בהעלם אחד וכו'.

ועוד ראיה מתרוה"ד סי' רע"ח, שכתב המתענה תענית חלום בראש השנה, אי"צ למיתב תענית לתעניתו, וטעמו דא"א דמצוה להתענות בר"ה וכו', הא לאו הכי, הוה צריך למיתב תענית לתעניתו, ולא סגי ליה בתענית שבצום גדליה שהוא למחרתו.

וכ"מ בחיבור ב"י בטוא"ח סי' תקס"ח, שכתב, דהמתענה בעיוכ"פ תענית חלום שצריך להתענות תענית אחר לתעניתו [והיינו שדינו כמתענה בשבת שצריך למיתב לתעניתו], שהרי הוא מצוה לאכול בו, עכ"ל, הר' שאפילו יו"כ שיום סליחה וכפרה הוא, ואפ"ה צריך למיתב תענית אחר, ק"ו בנידו"ד ב"י ד' בתמוז, שהתענית הזה אינו משום סליחה וכפרה, שאין לומר שיעילה לו התענית הזה גם לכפרה".

וכתב במ"א סי' רפ"ח סק"ג: "ובשלטי גבורים פ"ג דשבועות כתב, דאי"צ תענית אחר, ומדמי לה למש"כ סי' תקס"ח סי"א, ע"י"ש ולא דמי, דהכא צריך כפרה, וכפרה בכדי לא אשכחן". ומדייק המ"א דצריך תענית אחר ואינו עולה לו, וכדעת המשאת בנימין[1].

דעת הט"ז שאפשר לפטור חיוב סכום תעניות שנדר, בתענית חובה

ב) אולם הט"ז הביא דברי המשאת בנימין, ודוחה את דאיתיתי, וכותב: "ואדרבא, נ"ל ראיה ברורה איפכא, ממש"כ מהר"ל בתשובה סי' קכ"ה, הנודר להתענות סכום ימים רצופים, ומקלע בהון תענית חובה, דפשוט דנפיק ביה, דהא לצעורי קביל עליה, והביאו בשו"ע בהג"ה ביו"ד סי' ר"ז בסופו".

ולמעשה מסיק הט"ז, דודאי עולה לו תענית אחת לשניהם, ובצום י"ז בתמוז יוצא גם על תענית לתעניתו, בנתחייב מחמת שהתענה תענית חלום בשבת, כבנידון השאלה שנשאל המשאת בנימין.

ג) ועי' במ"ב סי' רפ"ח סק"ח, שכתב לגבי דין מיתב תענית לתעניתו: "ואם ביום ראשון הוא תענית חובה, כגון שבעה עשר בתמוז וכו' אינו עולה לו וכו', ויש חולקין ע"ז, וס"ל דאף תענית חובה שהוא ביום ראשון עולה לו, ויכוין ביום התענית חובה, שיהיה לו כפרה על מה שהתענה ביום השבת, **ומי שקשה לו התענית יכול לסמוך על זה**".

ד) ובספר "אורחות חיים החדש" שם אות ג', דן באחד שהתענה ב' שבתות תענית חלום, ועדיין לא התענה לכפרה על שבת ראשונה, האם צריך למיתב תענית לתעניתו ב' פעמים או שדי בתענית אחת, ומביא מחלו' הפוסקים בזה, ובשם ס' מטה יהודה כתב: "דיש להקל... וליתר שאת יראה בו ביום ללמוד בייתר, כדי לכוין בתפלותיו על שניהן".

אם הד' צומות מדין זכר לאבילות החורבן או משום תשובה

ה) הנה ברמב"ם פ"ח מתעניות הי"א, כתב דעיקר קביעות ימי התעניתא: "כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עד שגרם לנו לגלות מארצנו, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב, שנא' והתודו את עֲוֹנם ואת עון אבותם".

וכתב עלה בשו"ת חת"ס או"ח סי' ר"ח: "הנה גילה לנו [הרמב"ם] מה שלא היינו מעלים על דעתנו, שהיינו חושבים שהתעניתים הללו אינם ע"ד התשובה, אלא ע"ד האבל והצער ביום שאירע רע כמו השמחה ביום שאירע טובה וכו', מ"מ הודיענו הרמב"ם דלא כן הוא, ועל פיו נהגו לומר ודיידים וסליחות באותן הימים (חוץ מט"ב דאיקרי מועד), משום שנקבעו על התשובה, ומ"מ לא הודיעונו נושאי כליו מנ"ל הא, ולכאו' היינו משום דא"כ מנ"ל לנביאים לחדש דבר שלא מצינו כיו"ב בתורה, בשלמא לקבוע יום שמחה ביום טובה כגון חנוכה ופורים, דאורייתא הוא מק"ו, משיעבוד לגאולה אומרים שירה בפסח, ממיתה לחיים לא כ"ש וכו', אבל לקבוע אֲבֵל עולם על צער לא מצינו כיו"ב, אלא ע"כ על התשובה הוקבעו, כדכתיב והתודו את עונם וגו', ובעמוס מסוגל לכפרה ותשובה, ובודאי אבוהון דתרוויהו"ט, מדכתב על תענית הרמב"ם".

ו) ואולם בתוס' יו"ט פ"ד דתענית מ"א כתב: "הרמב"ם כתב בפי"ד מהל' תפלה, בתעניות שיש בהן נעילה כגון צום כפור ותענית ציבור, ותענית שאין בו נעילה כגון ט' באב וי"ז בתמוז, וכ"כ ג"כ בפ"ה מהל' תענית, דבד' צומות הללו אין מתרעיין ולא מתפללין בהן תפלה נעילה, נראה שסברתו כמ"ש הר"ן, דנעילה נתקנה בכל תעניות שהוקבעו לתפילה, אבל ד' צומות לא הוקבעו אלא לאֲבֵל, לא תקנו בהן נעילה". נראה מדבריו שסובר בשיטת הרמב"ם דלאֲבֵל נתקנו, ודלא כדקדוקו של החת"ס דלתשובה נתקנו. ומדברי המשאת בנימין הנ"ל, משמע קצת כהתוי"ט, מדכתב על תענית די"ז בתמוז שהתענית הזה אינו משום סליחה וכפרה".

ואמנם מדברי המ"ב ברס"ח תקמ"ט נראה, שנוקט להלכה כדעת החת"ס, שאחרי שמעמיק את לשון הרמב"ם ופ"ה מתעניות כותב: "ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים, ולפשפש במעשיו ולשוב בהם, כי אין העיקר התענית, כמ"ש באנשי נינוה וירא ה' את מעשיהם, ואח"ל אל תקרא את תעניתם לא נאמר, אלא את מעשיהם, ואין התענית אלא הכנה לתשובה, לכן אותם האנשים כשהם מתענים, הולכים בטיול ובדברים בטלים, תפשו הטפל והניחו העיקר, ומ"מ אין לפטור את עצמו בתשובה בלבד, כי ימים אלו הם מ"ע מדברי הנביאים לחתנות בהם". מבואר ע"מ שעיקר הימים הללו נתקנו לתשובה[2], וא"כ בדורות החלושים, מי שמכוין בעניני הצער והעיניים של מגיעת רחיצה התפסרות וכו' כדי שיעלה לו לכפרה, ושב בתשובה, ומשום כך נמנע מלהשתתף באכילה בסעודת מצוה, יש לצדד דשפיר חשי שנוהג כן[3].

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

בתשובה לשאלה, בהא דכתיב (במדבר ל"א י"ז), "וְעַתָּה הִרְגוּ כָל זָכָר בַּטָּף וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הִרְגוּ", ופרש"י, "וכל אשה יודעת איש. ...ולפני הציץ העבירום, והראויה להבעל פניה מוריקות". והיינו שע"י הציץ ידעו זאת, שהודיעם בדרך נס. ואילו ביבמות (ע"ט א'), בענין מי מזרע שאל יהיה בכלל השבעה שנמסרו לגבעונים להריגה ומי ניצל מהם, איתא: "אמר רב הונא, העבירום לפני ארון, כל שארון קולטו למיתה, כל שאין ארון קולטו לחיים". וצ"ב מה הטעם שכאן בדקו ב'ציץ', ואילו שם בדקם דוד ב'ארון' ולא ב'ציץ'.

ב'פענח רזא' (מטות, מ"א י"ז) כתב: "יקשה למה לא העבירם לפני הארון כמו בני רצפה, כדאי', בפ' דמלך[4]. וי"ל דלאו אורח ארעא, מאחר דיכול לבדקן בענין אחר. ותימה דלמה הני דבני רצפה ובתולות דאנשי גלעד לא העבירום נמי לפני הציץ, וי"ל דכתיב ביה בציץ 'לרצון להם', ולא לפורענותם של ישראל".

וקצ"ע דהשאלה לגבי בני רצפה, מדוע לא העבירום לפני הציץ, ואף התשובה של 'לרצון להם', מפורשים ביבמות (שם)[5].

ומענין השימוש בציץ דוקא, אולי אפשר להוסיף, דהנה נאמר בפסוק (לעיל ל"א א'), "וישלח אותם משה וגו' ואת פינחס בן אלעזר הכהן לצבא וכלי הקדש וגו'", ופרש"י: "וכלי הקודש, זה הארון[6] והציץ, שהיה בלעם עמהם ומפריח מלכי מדין בכשפים, והוא עצמו פורח עמהם, הראה להם את הציץ שהשם חקוק בו והם נופלים". והנה בתחילת הפסוק מפרש שר"י: "ומפני מה הלך פנחס אלו ואלעזר, אמר הקב"ה, מי שהתחיל במצוה, שהרג כזבי בת צור, יגמור". ואולי אפ"ל על דרך זה, דכיון שהתחילו להשתמש בציץ כדי לבער הרשעים במצות הקב"ה, ע"כ גם המשיכו להשתמש בציץ להרוג את נשי מדין הגורמים להחטיא את ישראל.

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, מה הוא המועד שיש צורך מיוחד במינו לכל יהודי לברך את עם ישראל?

כתב ב'דרכי משה' או"ח סי' תקמ"ט: "וכתב הגהות מרדכי דמו"ק (סי' תתקל"ד) השייכים להלכות ח"ב, ראיתי בתוספתא, דשבת שלפני ר"ח אב מברכין החודש, שנאמר (איוב צ' ו'), במספר ירחים אל יבוא. וליתא, דאדרבה צריך לברך ישראל באותו זמן, שהוא זמן מוכן לפורענות, עכ"ל. וכן נוהגים".

הרי שבימים אלו הסמוכים לחודש אב ובימי חודש אב, שהם זמנים המוכנים לפורענות, יש צורך מיוחד לכל יהודי לברך את עם ישראל[7].

ובעיקר דברי הדרכי משה, לכאו' הדבר צ"ב רב, דאיך פליג ההגהות מרדכי אתוספתא שהוא בריתא דתנאים, ואסמכתה נמי אקרא, ואטו לא ידע התוספתא מהסברא דצריך לברך ישראל באותו זמן?

אמנם לכאו' עצם מה שמביא בשם תוספתא לברכת החודש הוא צ"ע, דנראה דמה שנהגו לברך החודש בשבת שלפני ר"ח התחיל לכל היותר מימי הגאונים, וא"כ איך ידבר בזה התוספתא.

ואכן לפנינו במרדכי איתא בלשון אחר [במהמובא בדרכי משה] דכתב: "ראיתי בתוס', דשבת שלפני ר"ח אב אין מזכירין ר"ח משום דכתיב במספר ירחים אל יבוא, ודחה, דאדרבה יותר טוב כדי לברך ישראל, שהזמן מוכן לפורענות. ועוד י"ל דאם על חודש אב נאמר איוב דלייט לבמזליה, ועוד, דא"כ הֶבֶל לא יאמרו, דכתיב אל תבוא רננה בו".

נראה בפי' גירסתינו שהמקור הוא 'תוספות' ולא 'תוספתא', ומסתבר שגם בדרכ"מ היה כתוב תוס' בקיצור, והמדפיס פתח בטעות את הר"ת ל'תוספתא'.

ועוד מבואר שהתוס' בעצמם הם שדחו את מנהג הנמנעים מלברך ר"ח אב, כמ"ש 'ודחה' ולא כמ"ש בהעתקת הדרכ"מ 'ליתא', אכן גם בדרכ"מ יש לפרש שתיבת 'וליתא' הוא מדברי תוס'.

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, בהא דאיתא בע"ז (ל"ט א'), "אגב חורפיה דחילתיתא, מחליא ליה שמנוניתא, והוה ליה כנותן טעם לשבח, ואסור", ונחלקו הפוסקים, אם הוא מדין תורה, או מדרבנן (עי' פת"ש יו"ד צ"ח סק"ד), היאך ניתן לכאורה להכריע מפרשתינו במחלוקת זו.

הנה בפרשתינו נאמרה פרשת הגעלת כלי מדין (ל"א ב'א), וכבר עמדו בזה רבותינו הראשונים בכמה מקומות (עי' תוס' ע"ז ס"ז א' ד"ה אר"י, חולין ק' ב' ד"ה בשקדם, ועוד), דכיון דאמרו חז"ל (ע"ז ע"ה ב'), דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, א"כ למה הוצרכו לכל מדין הגעלה, והלא במלחמת מדין חטאו לה' (ע"ז ע"ה ב'), ולא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, א"כ למה הוצרכו (כדכתיב לעיל י"ט, "ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים"), נמצא דודאי נפגמו כבר טעמי האיסורים הבולעין בקדירות, ולמה הצריכם הכתוב הגעלה.

ואכן יעוין בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' תצ"ז), וכן בשו"ת בנימין זאב (סי' שמ"ח), שהביאו בשם בעלי התוספות, דטעם שהצריך הכתוב הגעלה לכלי מדין, משום שמא בישל בהם הגוי דבר חריף, דוקא חריף אין בו דין 'נותן טעם לפגם', ואדרבה הוא משביח הפגום. ולפי"ז נמצא דדין דבר חריף יש לו מקור מה"ת במה שהצריך הכתוב הגעלה לכלי מדין.

ואולם הרשב"א שם דחה סברא זו, דא"כ ממ"נ היאך אמרו חז"ל (ע"ז ע"ה ב'), דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, והיאך אנו סומכין על זה בדיעבד לומר דסתם כלי עכו"ם לאו בני יומן, והלא תמיד יש לחוש שמא בישל בה דבר חריף[8], ועי"ש עוד מה שהאריך לדחות.

ואמנם בשו"ת בנימין זאב שם הביא כדברי הרשב"א אלו, וכתב לדחותם וחיזק דברי התוספות, וז"ל, "אמנם נראה לע"ד דכל זה יש לדחותו, דדוקא בדיעבד הוא דמכשרינן, אבל לכתחילה לא סמכינן אאותו עופ דסתם כלי גוים אינן ב"י, להתיר לכתחילה, וראיה לדבר מכלי מדין, דחיישינן שמא עשו בהן הגוים תבשיל מדבר חריף, כדכתבו התוספות, מהדברי הכתוב הכשר בכלי מדין, דכתיב תעבירו באש וטהר, דמשמע דבעו הגעלה".

ומשמע דרש"ל, דיתכן שנתחדש בכלי מדין דין דאורייתא שהוא רק 'לכתחילה', שיש להגעילם מחשש דבר חריף, אף דדיעבד אינו אסור מה"ת. ואמנם בהמשך דבריו חזר בו וכתב כהרשב"א, ומה שאסור לכתחילה, באמת אינו אלא מדרבנן, שעשו הרחקה יתירא לכלי גויים, וכמש"כ הרשב"א.

ולפי"ז הטעם דמ"מ הצריך הכתוב הגעלה לכלי מדין, כתב הרשב"א שם, דהוא משום שבאמת אם הקדירות בני יומן, שכן בישלו בהם בעבודת אסורים, לאותם שלקחו מן השבי, וכענין דכתב כמה הראשונים בפרשתינו, עי' בדעת זקנים וברוקח ועוד, וכן בריטב"א ומאירי ע"ז ס"ז ב'.

והנה בתחילת פרשת כלי מדין (שם), כתיב, "ויאמר אלעזר הכהן וגו' זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה". ויעוין במשך חכמה כאן, שהקשה מדוע לא סיים הכתוב בתיבת 'לאמר'.

וכתב ליישב, "...דבאמת לא אסרה תורה רק קדרה בת יומא, וכאן חנו שבעת ימים, ואיך הואי בת יומא, רק הַ'מן' היה מחליא לשבח, ואז היה אסור אף קדרה שאינה בת יומא, לכן לא שייך זה לדורות, ולכך לא כתוב 'לאמר'".

וביאור הדברים, דע"כ מה שהצריך הכתוב הגעלה לכלי מדין, משום דה'מן' היה חשוב כדבר ד'מחליא לשבח', והיינו שהיה בו סגולת דברים החריפים, שטבעם להשביח דבר הפגום ואף כשהוא בלוע בקדירה[9], וא"כ נמצא דאע"פ שעברו כמה ימים ונפגמו טעמי האיסור הבלועים, מ"מ ה'מן' שיבשלו אח"כ באותם קדירות, בכוחו להשביח טעמם הפגומים הללו, ונמצא האיסור הבלוע 'חוזר וניעור' ואיסור כל בשליהם, ולפיכך הצריך הכתוב הגעלה בכלי מדין.

מטעם זה לא סיים הכתוב כאן בתיבת 'לאמר', כיון דבעלמא אין שייך תיבת 'לאמר', אלא כשהוא דבר דשייך גם 'לדורות' (עי' 'ירושלמי סוטה ה' ד', ספרי פינחס קל"ד ועוד), והלכך בא כלי מדין שכל סיבת ההגעלה מחמת ה'מן', זה לא שייך אלא לאותה שעה במדבר שירד לחם המן, משא"כ לדורות.

ומצאה דדין זה ד'מחליא לשבח', יש לו סמך בהגעלה, מדכתיב בפרשה זו שלא סיים בתיבת 'לאמר', דמזה יש ללמוד דהיה הוראת שעה להגעיל מפני המן, שהיה משביח הבליעות, ואתי שפיר כמ"ד דדין מחליא לשבח מדאורייתא הוא[10].

ודברי המשך לפמש"כ לא שייך לדחותם ע"פ דברי הרשב"א הנ"ל, כיון דבאמת אין הנידון דמחליא לשבח משום 'לשעבד', דלזה אין לנו לחוש, וכמו שהארי"ז הרשב"א לבאר, ולכן אם דיעבד נשתמש בכלי עכו"ם שפיר דמי, דסמכינן דלאו בני יומן הם, אבל לענין להבא, שיבוא לבשל בכלים דבר דמחליא לשבח, לזה באמת צריך הגעלה, ולכן הוצרכו להגעיל כלי מדין, מפני המן שיבשלו בהם אח"כ.

וא"ת, א"כ למה אין הדבר נפקמ"מ לדורות', הלא תמיד כשיבוא לבשל דבר חריף, יש לחוש דמחליא לשבח. י"ל דזה אינו, דבאמת כשמבשל תמיד דבר חריף הרי אינו מבשלו לעצמו, אלא עם שאר דברים שבקדירה, וא"כ הרי בטל חריפותו ע"י הבישול כידוע[11], ולכן דוקא המן שהיה נלבש לשבח, הרי שכל התבשיל ממין זה דמחליא לשבח, לכן שפיר היה שייך בו ענין זה. והשתא אף לו יהא שיזדמן לדורות שיבוא לבשל דבר חריף לבדו, אין לחוש לכך, שהוא מילתא דלא שכיחא, משא"כ במן שזה היה כל מאכלם, לכן הצריך לחם הכתוב הגעלה[12].

ועוד י"ל דאפילו היה מערב שאר דברים עם המן בקדירה לבשלם יחד, מ"מ זו היתה סגולת המן לחשביח כל דבר ואפילו אם הוא פגום.

תשו"ח להר' ש. כהן שליט"א, שהיערנו למש"כ בשו"ת דברי יציב יו"ד סי' כ"ג, דאדרבה יש להוכיח מפרשתינו להיפך, דלעולם כל ענין דבר חריף הוא מדרבנן[13], וז"ל, "ולענ"ד יש להביא ראיה דהוה רק מדרבנן, דאל"כ למה אמרה תורה בכלי מדין רק 'כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש' (שם כ"ג), ולהדיא נאמר שם 'וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים', ...והלא אפשר שהגוי חתך בסכין דבר חריף אל איסור, ואם נימא דהבליעה ע"י חריף הוי מה"ת וצריך הגעלה, למה לא דברה תורה מזה כלל"[14].

תשובה ל"מענינא דירחא"

בתשובה לשאלה, איזה דבר נשתנה בענין ראש חדש, לאחר החורבן.

הנה במגילה (כ"ב ב'), איתא בברייתא, "זה הכלל, כל שיש בו ביטול מלאכה לעם, כגון תענית צבור ותשעה באב, קורין שלשה, ושאין בו ביטול מלאכה לעם, כגון ראשי חדשים וחולו של מועד, קורין ארבעה". והיינו דבימים שבלאו הכי בטלין העם ממלאכה, קורין ד' גברי, בזה טורח ציבור, שהרי בלא"ה אין מהמרין למלאכתן, אבל בימים שיש בהם ביטול מלאכה, אין מטריחין על הציבור וקורין רק ג' גברי.

ולענין דא דר"ח חשיב דאין בו ביטול מלאכה, פרש"י (בד"ה ראשי חדשים), דהוא לפי "שאין הנשים עושות מלאכה בהן", ויע"ש מה שהביא רש"י 'מפי מורי הזקן ז"ל', שזכו לזה מפני שלא חטאו בעגל וכו', והובא בטור או"ח תי"ח בשם פרקי דר"א, ע"י"ש.

ובטורי אבן במגילה שם עמד על דברי רש"י, והקשה מכמה טעמים עיי"ש, ובעיקר הוקשה לו, התהיינה לנשים דאסורים במלאכה, אבל אנשים מאי איכא למימר, והא אדרבה קריאת התורה לאנשים היא לא לנשים וא"כ למה יקראו ד' גברי לא ולא רק ג'.

ומכח קושיותיו כתב לבאר ענין ביטול מלאכה מטעם אחר, וז"ל, "ולי נראה דראש חדש אסור בעשיית מלאכה מדינא אפילו לזכרים, בזמן שבהמ"ק קיים, ומפני המוספין שקריבין בו, שהן לכל ישראל. והיינו טעמא שהחמירו בע"פ אחר חצות בעשיית מלאכה יותר משאר ע"ש וי"ט...", ע"י"ש כל מה שהאריך בזה.

ומבואר בדברי, דבזמן הבית שהיה קרבן מוסף, היה ביטול מלאכה לכל העם בכל ר"ח, אבל לאחר החורבן לא נשאר הענין אלא רק לנשים ומטעם שהביא רש"י והטור הנ"ל, אבל לאנשים באמת אין בו ביטול מלאכה אחר החורבן. ואולם לענין שיחזרו לקרות רק ג' גברי ולא ד', כתב בטו"א שם דזה לא נשתנה, "ומ"מ לענין קורין ד', ואפילו בזה"ז נמי, דאע"ג דאיכא ביטול מלאכה לעם, אפ"ה קורין ד', דתקנה ראשונה לא זזה ממקומה, ולא פלוג רבנן בין בזמן הבית לבזה"ז משום ביטול מלאכה פורתא דהוספת גברא יתירא, וכמו שאיסור עשיית מלאכה בע"פ אחר חצות לא זזה ממקומה אפי' בזה"ז דליכא בסה, משום דליכא כדפירשית".

ועי"ע בשו"ת התעוררות תשובה ח"ב סי' קצ"ב שהארוך לפלפל בדברי הטו"א אלו[15].

בנוסף לה"מ מצינו עוד דבר הנזכר בהדיא במשנה, דשייך לענין ר"ח שנשתנה לאחר החורבן, והוא הא דאיתא בר"ה (פ"ד מ"ד), "...משחרב בה"מ ר"ז שיהו מקבלין עדות החדש כל היום".

תשובה ל"מענינא דחורבנא"

בתשובה לשאלה, מהם הלכות והמנהגים שמצינו שנהגו בבנין בתי כנסיות, אשר נעשים בו מחמת ביהמ"ק, אז כעין המקדש (לכה"פ ג', למעט הדברים שהם משום 'מורא מקדש')[16].

מן הראוי להקדים כאן מה שהעתיק בספר משנת יוסף (להגר"י ליברמן, סי' כ"א), תמצית דברים ממש"כ בן מרנא החת"ס בשו"ת מכתב סופר ח"ב, קונטרס מקדש מעט, סי' א', "ואודיעך מה שהורוני מן המשנים בדברי הנביא 'יָאֲדִי להם למקדש מעט', כי מיד ה' עליהם השכיל, לעשות בביהכ"נ דמין להיכל ומזבח הזהב ומזבח הנחושת, ויתעוררו ע"י זה המתפללים לכוין ליבם לביהמ"ק וקודש הקדשים (בברכות ל' א'), וכדברי היעב"ץ (בהקדמה לסידורו סי' ה'), 'וחשוב כאילו אתה עומד בתיו אלקים לפני ארון ה'...'[17], כאשר יראו לפניהם צורת ביהכ"נ וכליו כדוגמת המקדש וכליו. ועוד תועלת שבראבותינו דמות ביהמ"ק והמזבחות, נבוש ונכלם מעוונותינו שגרמו לחורבנן, ונשתוקק ונתפלל לבנינם".

א. מכוונים בנין בית הכנסת כנגד ירושלים וביהמ"ק, וכדילפינן בברכות ל' א' מתפילת שלמה.

ב. פותחין חלונות כנגד ירושלים, כמבואר באו"ח סי' צ' ס"ד, ובב"ח שם אות ג' כ' לדקדק מדברי הרמב"ם ור' יונה, דהטעם כדי שיהא מכוון למקדש (והיינו לא רק מצד שיכוין לב לשמים וייתייב דעתו כמש' שאר פוסקים).

ג. נהגו לעשות פתח ביהכ"נ לצד מזרח מכוון כנגד הארון, כמבואר בסי' ק"נ ס"ה, ומקורו בתוספתא מגילה ג' כ"ב, "אין פותחין פתחי בתי כנסיות אלא למזרח, שכן מצינו בהיכל שהיה פתוח למזרח..."., ולשון הרמב"ם (תפילה פי"א ה"ב), "ואין פותחין פתחי הכנסת אלא במזרח, שנאמר והחוזים לפני המשכן קדמה". ועי' מה שהאריך בב"ח בשו"ח סי' א"ח סי' ל"ז.

ד. יש שנהגו לעשות ארכו של ביהכ"נ יתר על רחבו, כ"כ בשו"ח שבט הלוי (ח"י סי' ל"ג, ונדפס בגם בקובץ זכרון משה עמ' ס"ה, אות א'), "בענין צורת בית הכנסת, להתרחק מאוד מצורה מודרנית, שרשה ברפורם ועיי"ש, רק לעשות בית הכנסת מרובע ארכה יותר על רחבה..", ולא נתפרש מקור הדבר, ואמנם לפמש"כ בשו"ח חת"ס סי' כ"ח דיש לדמות ביהכ"נ לביהמ"ק בכל מאי דאפשר, א"כ שמא שי ליתן עוד בדבר, שכן ההיכל היה ארכו יתר על רחבו, והלא קדושת ביהכ"נ בדומה לקדושת ההיכל, ושבו שהוא משביח גם כפם פגום.

ום"מ מעיקר דברי הרשב"א נראה דלא סליק אדעתיה כלל שיהא המן חשוב כמחליא לשבח, מדלא תירץ כן הא דכלי מדין, וכ"ה לשאר ראשונים הנ"ל, ובכללם התוס' בע"ז הנ"ל שכתבו דהגעלת כלי מדין חידוש הוא וכו', וכן למש' התוספות בחולין הנ"ל לדעת רבינו אפרים.

ומצינו בדברי ערוה"ש הנ"ל כבר נתבאר דיש שהוכיחו כן מפרשתינו מעיקר חיוב הגעלה, דלמדו חז"ל דלא אסרה תורה בכלי מדין אלא קדירה בת יומא, ולמה לא חיישינן לדבר חריף, וע"כ משום דהוא מדרבנן, אלא שדחה ראיה זו עיי"ש.

ועי"ע משכ"ל בענין צ"ד פ' כי תצא תשס"ט, בתשובה למעיינא דסדרא פ' דברים.

ה. ותשו"ח להר' ש. כהן שליט"א שציין לספר 'קובץ חידושים' (להר' י. הורוביץ שליט"א), ר"ה ס"ג א', שהביא מה שנו"ר בזה הגר"ד לנדוי שליט"א והגר"א רבנו שליט"א מפי כתבם, עיי"ש.

ו. ביסוד בנין ביהכ"נ בדמיון לביהמ"ק, הנוגע גם לענינא דזימא, מן הראוי לשום עין היפין במה שהארוך בכ"ז בן מרנא החת"ס בשו"ח מכתב סופר ח"ב, קונטרס מקדש מעט סי' א', ובפרט בד"ה ואומר הנראה לי יכו'.

ז. ועי' זוה"ק פ' נשא (קכ"ח א'), "דכל בי כנישתא בעלמא, מקדש איקרי".

ח. ועי' במרדכי שבת (פ"ק סי' רכ"ח), דהביא ב' צדדים בזה אם הוי כקדושת היכל או כקדושת עזרה, ועי' גם דברי במגילה ריש ג' בני העיר (סי' תתכ"ו), והב"י (סי' קנ"ג העתיק דברי ודברי מהרי"ק הנ"ל ולא הכריע בזה.

ט. ואמנם יתכן דעיקר בזה, כדי שיהיו מכוונים גופם בתפילה לנוכח הארון, ושכוונה עשוי ברוחב יתר על האורך, יקשה הדבר ויצערכו לצדד גופם הרבה לצד הארון, משא"כ שהאורך יתר מתפילת הדרך.

20 ולא כהחת"ס שהשוה בנבוה הפנימי וכנ"ל. ותשו"ח להר' י.ח. הלוי בירבנוים שליט"א, שלנו לומ"כ במעדני אשר (להגר"א ויס שליט"א, פ' בלק סי' ל"ד אות י'), שכתב דיש לתלות זה בספק הנ"ל אם קדושת ביהכ"נ כקדושת היכל או כקדושת העזרה, דאי כהיכל א"כ הבימה דמיא לבמזבח הפנימי, ואי כעזרה א"כ דמיא למזבח החיצון, וע"ע שם כמה דברים דשייכי לענייננו.

ומן הראוי להעתיק דברי הגר"ד לנדוי, כ. שכתב, ה"ל, "ויעקר הטעם שקראיתם התורה צרך להיות באמצע ביהכ"נ נראה משום דהשולחן שקורין עליו הוא במקום מזבח שבעזרה, כמש"כ הגר"א ה"ל בסי' תר"ס

---

1 עשו"ר משנה הלכות מהדו"ד ח"א סי' תט"ז, שכתב, דבתחן כה"ג כגון שנושא אשה במוצאי שעורה בשבת, לכו"ע עולה לו תענית גם בשביל מנהג תענית חתן.

2 במכתב מהגרש"ז אויערבך זצ"ל (נדפס ב'הליכות שלמה' תפילה, פ"ו הערה 23), בו מסדר דרכי תשובה לאדם שבא לחזור בתשובה, ואחר מהדברים שכותב שם: "לצום בכל הצומות שחיבים, אם הוא בריא". והיינו שנקט להלכה שתעניית הקבועות מטרתן גם לכפרה.

3 דגם כל ימי בין המצרים יש תשובה הם, וכמ"ש המרהש"א בח"א לבכורות ח' ב', ד"כמו שהכ"א יום שמראש השנה עד הושענא רבה, תולדות ליבון עון וכפרה עליהם, כן גם ימי כ"א יום ופרעוניא מי"ז בתמוז עד ט' באב היה תולדות ליבון עונות, כי הצרות והיסורין מכפרין, כמ"ש הגלות מכפר".

ובס' 'אלף כתב' אות י"ט מביא: "בשם הגאון ר' יעקב טנבנים אב"ד פוטנאק ז"ל, בג' השבועות צריכים לחזור בתשובה כדברי הרמב"ם בפ"א מהל' תענית ה"ב, עי' מ"א סי' תקמ"ט סק"א, ואמר, שע"י ירמזון ג' סדרות שקורין בג' שבועות אלו, ראשי המטות הוא חתנת 'מאין באת', מסעי - 'ואלו אתה הולך', דברים - 'ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון'...", ובשם הגדולים מערכת ספרים אות ק' ס"ק צ"ב כתב: "וכמה פרשות נוהגים הת"ח בימי בין המצרים בכל חומרות המנאמים בספרים ויותר ויותר".

4 איתא במדרש אגדה כאן, "יכי מנין היו יודעים... אלא היו מעבירין אותן לפני הארון, וכל אשה שהיו פניה מוריקות וכו', וכל מי שאין פניה מוריקות, המדרשים חלוקים הם. ותשו"ח להרא"י הוברג שליט"א שהעירנו לדברהם.

5 ע"ע בדרבנו בחיי ובכלי יקר עה"פ שם, ובערל"ש ביבמות שם.

6 ב'אבן עזרא' כתב "וכלי הקדש, הארון", אבל השפתי חכמים מבאר דמצינו שגם הציץ נקרא קודש, כדכתיב בפ' תצוה (כ"ח ל"ח), "ויעשית ציץ זהב טהור וגו' קדש לה'".

7 וכאן המקום להעיר שמה שהיערנו לגבי הכיוון הרחוב, אין הכוונה שמברכים את החודש, אלא אם מברכים את ישראל שיתברך לבם החודש, ובבנוסח הי"ר שאומרים, שתחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה..., ובמה שמתפללים בלחש מכן, 'וחדשהו הקב"ה עלינו ועל כל עמו בית ישראל לחיים ולשלום...'.

ובסידור בית יעקב כתוב: "יהנה תיבות הנוסח 'מי שעשה - יחדשהו', הם כמנין א"ך טו"ב (עם הכולל) לישראל", וכנראה שמשום כך מחזיקין את הספר תורה, שזכותה יגן על ישראל (עי' מ"ב סי' צ"ו סק"ב).

8 ואכן מעצם זה יש שכתבו להוכיח דדבר חריף מדרבנן הוא, אבל בראשונים ל"מ כן, עי' ערוה"ש יו"ד צ"י סי' ס"ב.

9 ואף שלא היו לו מעולם 'דבר חריף', מ"מ צ"ל בכוונת המשך חכמה, דזה היה ייחודו של המן, שהיה בו סגולת כל הטעמים, אשר בכח זה להשביח מעצמו כל דבר ואף אם הוא פגום מקודם.

א"כ כיון ד"ע" מחשבה היה המן משביח לפי רצונו, וכיון דבסתמא אינו רצונה בטעם הפגום, ממילא היה המן משביחו.

ובי' בדרים אלו יש לתלותם בטעם שהוצרכו כלל הגעלה בכלי מדין, מה שלא מצינו בן מקודם במלחמת סיחון ועוג, ידוע מה שתירץ בזה הרמב"ן ואמנ"ל. ויש שכתבו ליישב (עי' בספר בית ישראל השלם, להר' י. טויסיג ז"ל, בפרשתינו), משום דבני מלחמת סיחון ועוג שהיו כולם צדיקים בשובם מן המלחמה, ולא נפגם כם מחשבתם, הלכך לא היו צריכין לכל לבשל המן בקדירה, אלא היה משתנה לפי מחשבתם לטעם הרצוי להם, וכמש"כ ברש"י ב'פ' בהעלתך (י"א ח'), "יוחנו ברחים וגו'. לא ירד ברחים לא בקדירה ולא בקדורה, אלא משתנה הוה טעמו לנוחתנו ולנדוחנו ולמבושלין". אבל בחלמתם מן שנבשלו בה בהרהור (כדאי' בשבת ס"ד א'), לכן נפגם כם מחשבתם ושוב לא היה בכחם לטעום טעם תבשיל בגם אלא הוצרכו לקדירות וכו'.

10 ועי' בפת"ש יו"ד הנ"ל, מה שהביא משתובת פנים מאירות ח"א סי' ס"ד, שכתב שם להוכיח בענין אחר, דדין מחליא לשבח הוא דאורייתא, ע"י"ש בד"ה ואגב. ועכ"פ העולה מדבריו שם דס"ל דלא הכל המן מחליא לשבח.

11 ומטעם זה כתב הרש

עי' מהרי"ק שורש קס"א, ועוד[18]. ובחת"ס א"ח סי' כ' כתב, "וז"ל מסברא דבהכ"נ דומה להיכל, משום דעליות העזרה היו נבנים על הלשכות שתחתיהן, שאינם מקום קרבן, אלא משכירי קרבן, דעל המזבח החיצון לא היה גג ועליות, משא"כ גג ההיכל בנוי על מקום קרבן, ובהכ"נ שלנו הוא מקום תפלת ציבור במקום תמידים, ודומה טפי להיכל". וע"ע ביערות דבש ח"א דרוש ט', שכתב דתפילה במקום קטורת, ולכן יש קדושת היכל לביהכ"נ[19].

ה. גובה הבנין צריך לכתחילה שיהא גבוה מבתי העיר, כמבואר בסי' ק"נ ס"ב, ומקורו בשבת י"א ע"ב, מקרא דעזרא (עי' ט'), דקאי גבי הבית"מ, והיינו שנלמד מביהמ"ק שצריך ג"כ להיות גבוה, וז"ל רבינו בחיי (כד הקמח ע' ביהכ"מ), "וכשם שנבנה בהמ"ק בגובה ההר, כך נצטוינו להבניה בית הכנסת יותר מבנייני שאר הבתים".

ו. בימות ביהכ"נ, כנגד מזמר דהזהב, כמש"כ החת"ס דלהלן. וי"א שהיא כנגד מזבח החיצון, עי' בשו"ת מעשי דבר דלהלן, ולפי"ד ניחא מה שיש שעושין הבימה מוגבהת, שהוא דוגמת מזבח החיצון, וכ"כ במכתב סופר דלהלן.

ז. מקום הבימה באמצע בהכ"נ, כמש"כ הרמ"א באו"ח סי' ק"נ ס"ה, "עושין בימה באמצע בית הכנסת, שיימנוד עליה הקורא בתורה ושמעו כולם", ואמנם בכ"מ (פ"א מהל' תפילה ה"ח) כתב לימוד זה מקור של הקובעים אותה בסוף אלה"ק, אבל בפוסקים לא הסכימו בזה, וכתב בבה"ל (שם ד"ה באמצע), "ומנהג קדום הוא, ומקורו במסכת סוכה ד"א ב', כמש"כ הגר"א", והיינו דאמרו שם, דבאלכסנדריא של מצרים בזמן שהיו הסנהדרין שם, היה להם מקום גדול והבימה באמצע וכו', אלא דבזה עדיין אין ענין מקום הבימה בדומה למקדש.

אכן במרובת הדורות כאשר רוח פריצים נשבה בקהילות ישראל והחלו לשנות מנהגי ישראל בכלל, ובציון בתי כנסיות בפרט, חגרו גדולי האומה מתניהם בעוז ללחום מלחמת הקודש, ובראשם מרנא החת"ס בשו"ת א"ח סי' כ"ח, (וציין לדבריו בבה"ל שם), אשר נשאל אודות אם שיש שרצו לשנות מקום הבימה בהלכה דלעמיד בסמוך אצל ארון הקודש, והרבה למחות בזה, ובתוך דבריו כתב, דשורש הדבר דלעמידה באמצע הוא בדומה למזבח הזהב שבמקדש, וז"ל, "ומסברא אומר, כיון שאנו מחזיקים הבימה שבה קורין פ' הקרבנות, כמו מזבח, שמפני כ' מסבבים הבימה בחג הסוכות כמו שסבבו המזבח, ואותו המזבח שעמד בהיכל לפני ארון הקודש, שהוא מזבח מקטר קטרת, היה עומד באמצע הבית, מכוון בין מנורה לשולחן, ופרש"י בפ' תרומה (כ"י ח"ן), וכמבואר בש"ס (יומא ל"ב ב'), ורמב"ם (פ"א מהלכות בית הבחירה ה"ז), ויען הבימה שלנו עומדת בפנים כמזבח הפנימי, ע"כ ראוי להעמידו באמצע בהכ"נ, לדמותו לבהמ"ק בכל האפשרי, וראיו לשנות במקדש מעט שלנו".

וכענין זה נשאל הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"א סי' ט"ו), ושם העלה ג"כ כטעם החת"ס, אלא שהשווה הבימה כנגד מזבח החיצון שבעזרה[20]. ועי' גם הטעמים שכ' בזה בשו"ת מחנה חיים הנ"ל סי' י'. וכמו"כ עי' מה שהרעיש ע"ז בהחת"ס בשו"ת 'מכתב סופר' הנ"ל סי' א', וכן בשו"ת מחולת המחנים (להגרי"ד מרגליות יפה, המכונה ר' דוד סעריעד זצ"ל, אב"ד פעזינע, משחשובי תלמידי החת"ס), סי' ה'.

ח. עמוד הש"צ, י"א שהוא כנגד מזבח הזהב, וכ"כ בשו"ת מכתב סופר הנ"ל (ד"ה אחרי הודיעני), והטעם ד"ל ע"פ משכ"ל ביערות דבש הנ"ל, דתפילה במקום קטורת ע"ש הכתוב (תהלים מא' ב'), "תכון תפלתי כקטרת" וגו', וכמש"כ הגר"א כנגד זה, שכן הוא שליח כולם להקטיר הקטורת בכיכול. ומטעם זה אתי שפיר מפני מה אין עושין אותו מוגבה כמו שיש עושין להבימה (ואמנם בלא"ה יש בו ענין ד'ממעמקים', דמטעם זה באמת יש שעושין אותו עמוק משאר ביהכ"נ, וכמש"כ המ"ב בס' צ' סק"ה בשם מו"א).

ט. מקום הנמוך, נהגו בהרבה מקומות להעמידו באמצע כנגד ההיכל, הנה למש"ת דהוא כנגד מזבח הפנימי, אתי שפיר, דהוא היה ג"כ עומד באמצע ההיכל מכוון כנגד הארון. ולענין מנהג הספרדים שהחזן עומד אצל הבימה, עי' משל"ת שם במכתב סופר סי' ב'. ואולם יש שנהגו להעמידו בדוקא לצד הארון ולא כנגד אמצעו, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (שם אות ה'), "עמוד התפלה לה"ש" בצד ימין של ארון הק', ומקום הרב בצד שמאל של ארון הק', ובשום מקום לא לעשות מקום הש"צ באמצע נגד ארון הקודש", ועי' מש"כ בזה בסמוך יוסף ראש סי' כ"ב.

י. מקום הארון, הוא ג"כ כנגד ההיכל, וכלשון הרמב"ם (תפילה פ"א ה"ב), "ובונין בו היכל שמניחין בו ספר תורה...", וע"ע להלן.

יא. הארון עצמו, כנגד הארון והכפורת שבקודש הקדשים[21]. ומטעם זה כתב בתו"י (ברכות ג' ב' ד"ה ורבינו), דכשם שאמרו (ברכות ל' א'), "היה עומד אחורי בית הכפורת, יראה עצמו כאילו לפני הכפורת", ומחזיר פניו למערב..."., "הוא הדין בעומד חוץ לביהכ"נ לצד מזרח מחזיר פניו למערב כנגד הארון. וע"ע להלן בדברי המשנת יוסף.

יב. מה שנותנים הארון באמצע, הוא כנגד הארון שבמקדש שהיה באמצעו בין היכל, וכ"כ במשנת יוסף סי' כ"ב אות ג'. ועי' בשו"ת מחולת המחנים הנ"ל סי' ה' שהאריך לבאר דהרבה דברים מצינו במקדש שהיו מכוונים לאמצע, ובכללם הארון והמזבח וכו'[22].

יג. יש שעושין ההיכל של ארון הקודש בנוי כשהוא בולט לחוץ, הנה לע"ע לא נודע מקור לזה. אכן בספר משנת יוסף הנ"ל כתב, "ולכן בלל בהכ"נ הקדושים, עשו במזרח בנין בולט החוצה את פנימה, דומא וזכרון לבית קוה"ק, בו בארון הק', ובו ס"ת זכרון לארון העדות והלוחות...".

ואמנם יתכן דיש כמה רמזים במה שהוא בולט לחוץ, חדא ל"ל, שכן מצינו בארון שבמקדש דלחד מ"ד (ב"ב י"ד ב') לא היה בארון אלא הלוחות, ואילו הס"ת היה רק מונח בצידו וא"ל בולט, וס"כ בכונות הרמב"ן (דברים ל"א ט"ו) "מצד הארן בריתי", "מצד הוא מונח לא בתוכו', וא"כ אפשר דזכר לזה עושין מקום הנחת הס"ת בולט לחוץ. ועוד אפשר שהוא לרמוז למה שאמרו במגילה (י' ב'), "אמר רבי לוי, דבר זה מסורת מגדולי מאבותינו, מקום ארון אינו מן המדה".

ועוד אפשר, דהנה יזדוע דענין צורת האולם וההיכל שהיה בדמות אריה כדתנן במידות (מ"ד מ"ז), "וההיכל כתר מאחריו ורחב מלפניו דומה לארי, שנאמר (ישעיה כ"ט א'), הוֹי אריאל קרית חנה דוד, מה הארי כתר מאחריו ורחב מלפניו, אף ההיכל צר מאחריו ורחב מלפניו, והיינו שהוא רחב מצד האולם וקצר מצד ההיכל וקוה"ק, וא"כ יש בנותן טעם לעשות הארון בולט לחוץ, שהוא כנגד ההיכל וקה"ק וכנ"ל, שהיה בולט ההיכל לצד מזרח, ולעומת האולם שהיה רחב ממנו[23].

יד. פרוכת, הנה מנהג הפרוכת הדוגה כבר במגילה ס"ו ב' ואי' פריסא וכו' ובתוספות שם ד"ה מריש כתבו דהיינו הפרוכת שחוץ לארון, ואולם בר"י אם פירש שהיא פרוכת שבתוך הארון, ואכן יש מקומות שנהגו גם בפרוכת מבפנים.

והנה למשי"ת לעיל בדמיון הארון והיהכל להמקדש, א"כ פשוט דענין הפרוכת כנגד אותה שבהדיה בין הקודש ובין קה"ק ששם הארון והס"ת, וכדכתיב (שמות כ"ו ל"ג), "והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים", וכ"כ בשו"ת זרע אמת ח"א ס' כ"ו.

ותדע, דהרי קדושת ביהכ"נ פחותה מקדושת הארון, כשם שקדושת ההיכל היתה פחותה מקוה"ק, וכן מבואר בקבלה (או"ח קנ"ד ס"ג), דקדושת הארון עצמו כתשמיש קדושה, משא"כ שאר ביהכ"נ. ואמנם מבואר שם דדוקא הארון עצמו, אבל חלל שעושים בקיר ביהכ"נ בשביל ליתן שם הארון, אינו אלא תשמיש דתשמיש והוא כשאר קדושת ביהכ"נ, וכן הפרוכת עצמה אין לה קדושת ארון כמש"כ הרמ"א שם ס"י.

ועי' בזרע אמת שכתב להשואל שם, דמאחר ומיוסד מנהג זה בטעם, והוא פשוט בכל ישראל, לכן אין לשנותו[24].

טו. יש שעושין ב' עמודין אצל הארון, והוא כנגד ב' עמודים שעשה שלמה וקראם יכין ובועז, ועי' בשו"ת דרע אמת ח"ב מ"ל סי' כ"ז שהזכיר מנהג זה, ועי' מש"כ לדון אם ביני הני עמודי איכא קדושת ארון.

טז. יש שעושין מעין עיגול הלוחות ע"ג הארון[25], והוא כנגד הלוחות שבארון, כי עיקר הארון היה כלי ליתן בו הלוחות, והס"ת היה מונח רק בצידו וכביכמוז וכנ"ל, ואנו אין לנו שיור אלא התורה.

יז. יש נהגו לעשות כנגד הלוחות דמות ארוזת, הנה כבר נזוחו והרעישו ע"ז הרבה מקדמת דנא וכמבואר בראשונים, עי' תוספות ע"ז ד"ד א' ד"ה כרובים, ותשובות ראב"ד סי' אלף מ"ט, ומרדכי ע"ז פ' כל הצלמים סי' תמ"ז ועוד. ואולם יש אופנים דמותר ע"פ דין וכמבואר ביו"ד סי' קמ"א ס"ד. ועכ"פ נראה שאותם שנהגו היתר בזה, היה שורש המנהג ממה שמצינו בביהמ"ק, וכמש"כ התוס' בע"ז שם, וז"ל, "ומה שעשו בכותלי היכל וקדשי קדשים ציורים חקוקים בכותל סביב, פני הכפיר אל התימורה מפה, ופני אריה אל התימורה מפה (והוא מעין קרא דיחזקאל מ"א י"ט), יש לומר על פי הדיבור הכל בכתב", ועי"פ זה נהגו לעשות כן לגוי בדרך היתר, דומת מה שהיה בביהמ"ק. ועי' שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' כ"ד.

יח. הדזון, הנה שהוא כנגד דזון שבמקדש שהיה בעזרת הכהנים, וכדלהלן.

יט. וגם שעושין אותו מוגבה עם מדרגות, הוא בענין הדזון שבמקדש, ויש שעושין מפני כן ג' מדרגות, וכדתנן במדות (פ"ב מ"ו), "ראב"י אומר מעלה היתה וגבוהה אמה, והדזון נתון עליה, ובה שלש מעלות של חצי חצי אמה, נמצאת עמדת הכהנים בזמן מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה", וכ"כ במשנת יוסף שם אות ב'[26].

כ. עזרה שלפני ביהכ"נ, יענין בר"מ או"ח סי' צ' (אות ג'), שכתב ע"פ ירושלמי ברכות פ"ה ה"א, דצריך שתהיה עזרה לפני ביהכ"נ, "...אלא אתא (הירושלמי) ללמד דכל בית הכנסת צריך שיעשו עזרה לפני בית הכנסת, כדי שיכנס אדם לפנים משני דלתות, דומת האולם שהיה לפני ההיכל". ועי' בשו"ת שבט הלוי ח"ז אות ז'.

כא. פתחי העזרה שלפני ביהכ"נ יהיו לצפון או לדרום ולא כנגד פתח ביהכ"נ למזרח, כ"כ בשו"ת חתם סופר סי' כ"ז, "ומתרי ותלת טעמא אמינא שראוי לעשות הפתח לצפון או לדרום ולא למערב, מקום שפתח בהכ"נ במערב. חדא, שהרי כן מצינו בבהמ"ק, אע"פ שהיה שער נקורנ במזרח העזרה, מ"מ עיקר כניסה ויציאה היה לצפון ודרום, ומקרא מלא דיבר הכתוב ביחזקאל (מ"ו ט'), "והבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב' וכו', וא"כ הנ"ג יש לבנות פתחי מחסכדרה שלפני בהכ"נ לדרום או לצפון".

כב. עזרת נשים, הנה אם הוא כנגד עזרת נשים שבביהמ"ק, לכאורה זה תלוי בפלוגתת הפוסקים אם יש לעזר"נ קדושת ביהכ"נ או לאו, דיעוין בחכמ"א הל' עכו"ם כלל פ"ו, שכ' דעזר"נ אין בו שום קדושת ביהכ"נ, וא"כ דאי אין עשייתו כנגד עזר"נ שבביהמ"ק. אולם יעוין בשו"ת בית ישראל (להגרי"א לאנדא זצ"ל, או"ח סי' כ"ד), שהאריך להקשות ע"ז, דהא מצינו דבמקדש היה קדושה לעזרה, והביא אם שחב אחרונים ופוסקים דהיה כ"ל דעזר"נ כביהכ"נ דוגמת המקדש דהיה קדושה לעזרה.

ועי' בשו"ת מהר"ם שי"ק או"ח סי' ע"ז, שכתב בין דברוי, "...כי מדינא אנו מחויבים לעשות הפסק בין עזרת אנשים לעזר"נ, כמו שהיה בביהמ"ק עזר"נ לחוד ועזרת אנשים לחוד כנ"ל וולפינן משם...", עי"ש.

כג. מנורה שמדליקין בה בחנוכה בבית הכנסת, כמש"כ המחבר בסי' תרע"א ס"ז (ע"פ תרה"ד סי' ק"ד), דיש להניחה בכותל דרום, כמו שהיה בביהמ"ק, כיון שענין הדלקה זו זכר למקדש הי"א [ובכלל זה סדר הדלקתן ממזרח למערב אם מצוה לדרום עי' ברמ"א שם ובמ"ב סק"מ בשיטות בזה, דגם זה דוגמת מה שהיה בביהמ"ק].

כד. יש שנותנים המנורה של חנוכה אחורי עמוד הש"צ לצד דרום, הנה לפמשי"ת לעיל דד"א דעמוד הש"ץ כנגד מזבח הפנימי, א"כ אתי שפיר, דלכן מניחין המנורה לאחר העמוד, כמו בהיכל שהיה מזבח הפנימי קודם המנורה, והמנורה לפניו (לצד מזרח) בדרום.

כה. איסור נטיעת אילן אצל ביהכ"נ, כמש"כ הרע"א בהגהותיו לאו"ח סי' ק"נ, בשם הר"ד ערמאה בביאורו לרמב"ם (פ"ו ה"ט מהלכות עכו"ם, ד"ה הנוטל), דכשם דאסור מה"ת לנטוע אילן אצל המזבח בא בכל העזרה, כך אסור מדרבנן לנטוע אילן אצל ביהכ"נ[27].

כו. איסור נתיצה ושבירה בביהכ"נ, ובכלל זה כל ענייני קדושת ביהכ"נ, דשייך בבנין גם לאחר שחרב דלפינן מביהמ"ק, כמש"כ הרמב"ם הל' תפילה פ"א ה"א, וכן כל דיני מורא מקדש[28]. ודין נתיצה ושבירה עי' ברמ"א או"ח סי' ק"ב, ומקורו במרדכי מגילה (סי' תתכ"ו), כפי שכתב בב"י בסי' ק"נ, "כתב המרדכי פרק בני העיר, בית הכנסת נקרא מקדש מעט, ולכך אסור לנתוץ דבר מבית הכנסת, דתניא בספרי (דברים ס"א), ונתן לנותץ אבן מן ההיכל ומן המזבח דמן העזרה שהוא בלא תעשה, לא תעשה (דברים י"ב ג'), ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלקיכם". ועי' בפמ"ג ק"ב בא"א סק"ו שנסתפק אם איסור זה בביהכ"נ הוא דאורייתא, וקרא דלא תעשון קאי בכל מה דשייך לה', ולפי"ז אינו ענין לנידון דידן, שהרי אין האיסור שייך דוקא במקדש וודוותיה בביהכ"נ, אלא הוא בכל מאי דמקודש לה'. ומשא"כ אם קאי הכתוב רק בביהמ"ק, וביהכ"נ אינו מקודש רק דומיא דמקדש. ועי' בחכמ"א הל' איסור ואיתר כלל פ"ו סט"ו דמשמע דאף בביהכ"נ אסור מה"ת, עי"פ כשהוא דבר השחתה.

כז. אין בונין ביהכ"נ מ'אתנן זונה ומחיר כלב', כמבואר ברמ"א קנ"ג סכ"א, והוא דומיא דביהמ"ק, וכמש"כ במ"ב שם סקק"ד.

כח. קביעת מקום בביהכ"נ לכל אחד, הוא כנגד הקרבנות שכל אחד קבוע מקומו, כמש"כ בשו"ע סי' צ"ח ס"ד, "קביעות מקום כמו הקרבנות, שכל אחד קבוע מקומו לשחיטתו ומתן דמיו". וכבר דנו הרבה בפוסקים בענייני החזקות במקומות בביהכ"נ, והנוסק"מ בשבאים לשנות צורת הבנין להרחיבו וכיו"ב, איך יסדרו המקומות המוחזקין.

כט. פסול דבר חוצץ בינו לקיר, הוא ג"כ דוגמת קרבן דביהמ"ק, וכמש"כ בשו"ע שם, "ושלא יחוץ דבר בינו לקיר, דומיא דקרבן שהחציצה פוסלת בינו לקיר".

ל. הלקחת נרות בביהכ"נ, ואפילו בשעה שאין שם אדם, כמבואר אש"ר או"ח תקי"ד ס"ה, והוא דוגמת ביהמ"ק וכמש"כ בכלבו סי' ז', "וכתב הרבי אשר ז"ל, נהגו כל העולם להדליק נר בבית הכנסת קודם שיכנס אדם שם להתפלל, ונראה בעיני כי טעם המנהג הזה משום הא דאמרינן בברכות שעה קדמא שכינה ואתיא, עכ"ל כדרך להדליק הנר ולהקדים, ועוד מפני שכן היו עושין במקדש וכו', ומצאתי בספר ולמדנו בפרשת בהעלותך, ע"ש שהקרבנות בטלו, הנרות לא בטלו, שמעינן מהא שהקדוש מנהג (אולי צ"ל שמנהג הקדש) נהגו בהם, ושמענו שהקדמונים ל"ל נהגו בהם איסור גדול, ואין מניחין להדליק מהן אפילו לכתוב או ללמוד עכ"ל".

לא. ונסיים במש"כ בטעמי המנהגים (או"ח א' עניני ביהכ"נ, עמ' 50), שהביא בענין מנהג "הנחת אבן הפינה", שהוא בדומה להנחת אבן הפינה שבביהמ"ק, וז"ל, "ובענין מה שנוהגין העולם בבנין ביהכ"נ, ששולחין לאדם גדול להניח אבן ראשונה, מקור לזה משמואל א' י"ד, ויבן שאול מזבח לה', וברד"ק הביא מדרש ששאול המלך בעצמו נתן אבן הראשונה ואח"כ בנו הבונים המזבח עד כלותו, ומזה מקור טהור למנהג זה".

יה"ד שנמה לראות בנחמת ציון וירושלים בבנין הבית השלישי בב"א

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: " חֲנִיאֵל [בֶּן אַפֹּד, נשיא נחלה משבט מנשה]".

דמות הקשורה: "לְבֵנֵי יוֹסֵף בְּנֵי מְנַשֶּׁה נְשִׂיא חֲנִיאֵל בֶּן אַפֹּד". במדבר ל"ד כ"ג.

כשם מלאך נקראתי – שחניאל נקרא כשם אחד מהמלאכים.

שחניאל נקרא כשם אחד המלאכים, כדאיתא בזוהר (ח"ב, פרשת פקודי, דמ"ז ב'), "האי חייתא שלטא על ארבע אחרנין וארבע נגלגלין לכל חד וחד, נגלגלא חדא אסתכי לסטר מזרח, ונגלגלא חדא אסתכי לסטר צפון, ונגלגלא חדא אסתכי לסטר דרום, ונגלגלא חדא אסתכי לסטר מערב, וכל חד וחד בתלת סמכין, גלגלא דלסטר מזרח חניא"אל שמיה[29], גלגלא דלסטר צפון קרשי"אל שמיה, גלגלא דלסטר דרום עזרי"אל שמיה, גלגלא דלסטר מערב עניי"אל שמיה...[30].

עוד מצאנו אודות מלאך זה, בזוהר חדש (שה"ש, ס"ח ג'), ובהוצאות אחרות פ"ד א', או ח"א ב'), "נזכירה דודיך מיין, מיינה של תורה. דודיך, אלין שבעין ממנן דסחרין כורסייא קדישא ואינון דרביון שלטין ונטלין דינא מההוא יין, ועל דא כתיב אשקך מיין הרקח, ואינון דודים שבעין, ואלין אינון, א. מיכאל, ב. גבריאל, ג. רפאל... בספרים אחרים כתוב כסדר הזה, א. מיכאל, ב. גבריאל, ג. רפאל, ד. קדומיאל, ו. מלכיאל, ז. צדקיאל, ח. פדאל, ט. תומיאל, י. חסדיאל, י"א. צוריאל, י"ב. רמאל, י"ג. יופיאל, י"ד. סטוריאל, ט"ו. גזריאל, ט"ז. ודריאל, י"ז. להריאל, י"ח. חזקיאל, י"ט. מקדושת ההיכל.

איכא, דביומא נ"ד א' איתא דהיה פרוכת גם לפתחו של אולם וגם לפתחו של היכל. דל"ל דבלא"ה כיון דיש דלתות לארון א"כ א"צ לפרוכת, וכמנין דמצינו בבית ראשון דהפרוכת לבניעת בעלמא כיון דהיה מחיצה בלאו הכי, עי' רש"י מנחות צ"ח א' ד"ה בפרוכת, ועי' גם מש"כ הפוסקים באו"ח שי"ט ס"א ברמ"א ובמ"ב, ועי' גם ש"ע "פתח דתה" ס"ח. ועי' כה"ח סק"כ.

כ. בענין אם הותר לעשות כתבנית הלוחות, וכן לענין מה שיש עושין אותם עגולות, יש בזה אריכות ואמ"ש.

כא. והביא משו"ת מהרי"ף ח"א סי' י"ב שכן היה בביהכ"נ 'אלטנוישול' בפראג, אלא שהפחיתו אח"כ חד דרגא ש"מ.

כב. ואמנם בפוסקים לא העתיקו דברי רע"א אלו, ויש שחלקו לדינא, עי' שו"ת בנין ציון סי' ט', ועי' להגיי"א בשו"ת משיב דבר ח"ב סי' י"ד. ועי' שו"ת מהרי"ם ש"ק או"ח סי' ע"ח וסי' ע"ט, ובשו"ת הר צבי ח"א סי' ע"ד, אם דוקא נטיעה אסור וגם היה מקודם אין חייבין לעוקרו.

כג. בדרך חכמה (פ"א מהל' בית הבחירה, סקנ"ה), כתב שכן הורה מרן החזו"א לאיסור (ותשו"ח להרי' ר. גליס שו"ת שציין לדבריו).

כד. ולענין שמות המלאכים, עיי' ראיים מצוה ק"ד ס' שפ"ז. ובכלל זה העדר קנין חצר בביהכ"נ כמש"כ בקצה"ח רש סי' ר', ותשו"ח להר' ש. כהן שליט"א שציין לזה.

כו. ובענין שמות המלאכים, ידוע מה שכתב בשער המצוות לחאריז"ל פרשת שמות, "מורי ז"ל היה נזהר מלהוציא בפיו שם מן שם משמות המלאכים, אפילו אותם הכתובים בספרים, ולא היה זוכר אותם באמצע הדרוש אלא בדרך זה, כשהיה זוכר מטטרו"ן, היה אומר ע' ש', וכשהיה זוכר סמא"ל, היה אומר מ', וכן כיוצא בזה וכו'. אמנם שמות המלאכים שהם נמצאים בבני אדם הנקראים בשמותיו, כגון מיכאל וגבריאל, מותר להזכירם ואין בכה"ג איסור. וע"ש בקה החיים אות ר"ס ד' אות י', שהביא ע"ז.

כז. תרגום ע"פ מתוק מדבש: שזו החיה שהיא מלאך יופיא"ל, שולטת על ארבע חיות אחרות שהם ארבע פנים שבכסא, וכל חיה שולטת על ארבע גלגלים שהם המלאכים הנקראים אופנים, ונם נחלקים לארבע רוחות השמים, כלל אחד מסתכל לצד מזרח לקבל משם כח הנהנתו, וגלגל אחד מסתכל לצד צפון ואחד לדרום ואחד למערב, וכל גלגל וגלגל יש לו שלשה עמודים, כאשר הגלגל שלצד מזרח שבת"ח חניא"ל שמו על שם חן וכבוד יתן ה', והגלגל שלצד צפון קדשיא"ל שמו...

דמש"ל אנו מקיפים בלולב את הבימה, וס"ת שעליו נתון מקיפין את המזבח בעזרה, וכן אנו נוהגין לאחוז ס"ת בשעת הקיעת שופר על הבימה, כדי שיהיה כעין הקיעת חצוצרות על הקרבת הקרבנות על המזבח, ומיום שחרב ביהמ"ק אין לנו מענין הנמלה זכרונות לטובה כמו תורה, והיא עמידתנו וזיקונו אשר לפשונו ואומתנו בקרב פזורינו, ואנו מצטיינים בה כמו בביהמ"ק לפנים, ועל כיוב"ז נאמר, אל תבוז לבזה אמץ, הכונה לה' אפסי, שאם אם אתה מוצא בהדרכת הם הזקיקה טוב נכון, וכמליצת חז"ל (שבת פ"ט), 'לא בסבי עעמא', מ"מ אל תבוז, בכ"ל ספק דדעה טעם ומנוקה עמה.

ומשמנו שילהי ברכות (דף ל"ד), הביא מקרא א' בכל מנהגי ישראל, וכמש"כ בפי' המפעיות להרמב"ם פי' מתוק מדבש, והכונה אפילו אין אתה מבין עכוש הדבר ואיכה כאילו אותו מנהג נזדקן, אל תבוז לו, ולא כל טעם נכון ומעולה מדעתך אל תשקן, אורח חיים גם לך תפלס בשכלך, נעו מעבלותיה וגו'. מעתה נכון שהמחבר הנה עומד הרחק מקרב, ומכוון נגד הארון שהוא באמצע ההיכל לר' יהודה בפ"ק דיומא (ט"ז), כך עלינו להעמיד את השולחן רחוק מן הארון ומכוון נגדו, זהו הנראה לכונן בדעת מאור עיינינו הרמב"ם נז"ל, ואח"כ מצאתי גם בחתם סופר או"ח (סי' כ"ח) שכתב כן".

21 והיינו דבאמת כל הא דיש צריך לארון, אלא שיימונו על השולחן ויכסונו מפני הכבוד, וע"כ צריך ארון שהוא דרך כבוד יותר דוגמת הארון שבמקדש.

22 ובאמת אין לנו מקום שיכולנו כולם כנגד הארון ואי"כ אותה דמיולא כשהדבר בשעבוד ולא מן הצד, גם אינו דרך כבוד שיהא מן הצד.

23 ואכן עי' בשו"ת יכין כמה טעמים אחרים, אז משום דע"כ הלכה יש להתפלל כנגד הארון, ואם יהא כל הארון חוץ מתל ביהכ"ן נמצא שהתעמדתי לצדדיו בשוה לה, יצטרכו לצדד עצמם הרבה לנוכח הארון, משא"כ כשהוא מתל ביהכ"ן.

ועוד יתכן שהוא מפני הדוכן שהמקום עומדים אצלו לברך, שאם יהא הארון חוץ תל ביהכ"ן נמצא שהדוכן הוא בפנים הרבה לכל אלו שבבית הכנסת, וכמבואר בס"מ בקי"ח סעקצ"ה, ומשא"כ כשהארון בלולם חוץ לביהכ"ן.

ועוד אפשר כי היו מקומות שעשו ענין רעליות לדור ע"ג ביהכ"ן, וכדי שלא יהיה דבר מע"ג הארון, לכן עושין אותו בולט לחוץ בלא שיהה דבר בנוי עליו.

24 ולפי"ד אותן מקומות שאין עיגול פרוכת (כפי מנהגם ע"ד דבותיהם), אפשר שאותה משום דהס"ת מונח אצלם תמיד בתיבת עץ גם כשמוציאין אותו מן הארון, דמחזור לו תמיד, א"כ תיבה זו תשמיש קדושה היא והארון תשמיש דתשמיש, ולכן אין עיגול לפרוכת מבחוץ כיון דאין קדושת הארון טפי

25 הזיינו דבאמת אין לה הא צריך לארון, אלא שיימונו על השולחן ויכסונו מפני הכבוד, וע"כ צריך ארון שהוא דרך כבוד יותר דוגמת הארון שבמקדש.

26 ובמ"ב שם ס"ק ה' כתב שכן הורה מרן החזו"א דלא אפשר לעשות עגולות.

27 ולענין שמות המלאכים, עיי' ראיים מצוה ק"ד ס' שפ"ז. ובכלל זה העדר קנין חצר בביהכ"נ כמש"כ בקצה"ח רש סי' ר', ותשו"ח להר' ש. כהן שליט"א שציין לזה.

28 ובענין שמות המלאכים, ידוע מה שכתב בשער המצוות לחאריז"ל פרשת שמות, "מורי ז"ל היה נזהר מלהוציא בפיו שם מן שמות המלאכים, אפילו אותם הכתובים בספרים, ולא היה זוכר אותם באמצע הדרוש אלא בדרך זה, כשהיה זוכר מטטרו"ן, היה אומר ע' ש', וכשהיה זוכר סמא"ל, היה אומר מ', וכן כיוצא בזה וכו'. אמנם שמות המלאכים שהם נמצאים בבני אדם הנקראים בשמותיו, כגון מיכאל וגבריאל, מותר להזכירם ואין בכה"ג איסור. וע"ש בקה החיים אות ר"ס ד' אות י', שהביא ע"ז.

29 תרגום ע"פ מתוק מדבש: שזו החיה שהיא מלאך יופיא"ל, שולטת על ארבע חיות אחרות שהם ארבע פנים שבכסא, וכל חיה שולטת על ארבע גלגלים שהם המלאכים הנקראים אופנים, ונם נחלקים לארבע רוחות השמים, כלל אחד מסתכל לצד מזרח לקבל משם כח הנהנתו, וגלגל אחד מסתכל לצד צפון ואחד לדרום ואחד למערב, וכל גלגל וגלגל יש לו שלשה עמודים, כאשר הגלגל שלצד מזרח שבת"ח חניא"ל שמו על שם חן וכבוד יתן ה', והגלגל שלצד צפון קדשיא"ל שמו...

30 תרגום ע"פ מתוק מדבש: ומה שכתוב נזכירה דודיך מיין, היינו מיינה של תורה, ומלת דודיך, אלו הדודים הם שבעים מלאכים הממנאים בעולם היצירה, והיינו הממונים הסובבים את כסא הכבוד מלאכים בעולם הבריאה, והם שרים השולטים על מחיצים, וולוקחים כח הדין מיין, וע"ז נאמר שהמחלכות אומרת זה לזה אשקך בסוד עליית יין ש"מ, מיין הרקח, ממה שמרקחים ומכינים את עצמם אלו השבעים מלאכים, ואלו הדודים הם שבעים [ואלו שמותיהם]...

31 עדות בענין חניאל: הנה בפירוש הרוקח מע' קנ"ג כתב, "חניאל בן אפד. חנן אל אש מעין ואיפדם עוז וגבורה. כאן ובמרגלים יוסף עם מנשה, (במדבר י"ג י"א), לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה, שם (בראשית מ"ח ה'), וְיַבֵּא יוֹסֵף אֶת בְּנָיו אִתָּם, ונשיא מנשה היה בן מרגלים, אבל בכל ספר יהושע (אולי צ"ל נתקן) חניאל, ויוסף מצא חן, ויתן חנו".

ובדבנו מארים שע' קכ"ח כתב, "חניאל, שחננו אל, חנני המכונה ותבונה. בן אפוד, בן שהיה עדיף מכהן נשאו אפוד כדוד, שנאמר (ש"ב ו' ר"ד), וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד".

32 ובדבר חכמה (פ"א מהל' בית הבחירה, סקנ"ה), כתב שכן הורה מרן החזו"א לאיסור (ותשו"ח להרי' ר. גליס שו"ת שציין לדבריו).

33 ולענין מלשון 'שבועה' לה' אמר אל' אלא שיימונו על השולחן ויכסונו מפני הכבוד, וע"כ צריך ארון שהוא דרך כבוד יותר דוגמת הארון שבמקדש.

34 בענין מה שיש עושין אותם עגולות, וכן לענין מה שיש עושין אותם עגולות, יש בזה אריכות ואמ"ש.

35 ובמ"ב שם ס"ק ה' כתב שכן הורה מרן החזו"א לאיסור (ותשו"ח להרי' ר. גליס שו"ת שציין לדבריו).

36 ולענין שמות המלאכים, עיי' ראיים מצוה ק"ד ס' שפ"ז. ובכלל זה העדר קנין חצר בביהכ"נ כמש"כ בקצה"ח רש סי' ר', ותשו"ח להר' ש. כהן שליט"א שציין לזה.

31 תרגום ע"פ מתוק מדבש: ומה שכתוב נזכירה דודיך מיין, היינו מיינה של תורה, ומלת דודיך, אלו הדודים הם שבעים מלאכים הממנאים בעולם היצירה, והיינו הממונים הסובבים את כסא הכבוד מלאכים בעולם הבריאה, והם שרים השולטים על מחיצים, וולוקחים כח הדין מיין, וע"ז נאמר שהמחלכות אומרת זה לזה אשקך בסוד עליית יין ש"מ, מיין הרקח, ממה שמרקחים ומכינים את עצמם אלו השבעים מלאכים, ואלו הדודים הם שבעים [ואלו שמותיהם]...

32 עדות בענין חניאל: הנה בפירוש הרוקח מע' קנ"ג כתב, "חניאל בן אפד. חנן אל אש מעין ואיפדם עוז וגבורה. כאן ובמרגלים יוסף עם מנשה, (במדבר י"ג י"א), לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה, שם (בראשית מ"ח ה'), וְיַבֵּא יוֹסֵף אֶת בְּנָיו אִתָּם, ונשיא מנשה היה בן מרגלים, אבל בכל ספר יהושע (אולי צ"ל נתקן) חניאל, ויוסף מצא חן, ויתן חנו".

ובדבנו מארים שע' קכ"ח כתב, "חניאל, שחננו אל, חנני המכונה ותבונה. בן אפוד, בן שהיה עדיף מכהן נשאו אפוד כדוד, שנאמר (ש"ב ו' ר"ד), וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד".

33 תרגום ע"פ מתוק מדבש: ומה שכתוב נזכירה דודיך מיין, היינו מיינה של תורה, ומלת דודיך, אלו הדודים הם שבעים מלאכים הממנאים בעולם היצירה, והיינו הממונים הסובבים את כסא הכבוד מלאכים בעולם הבריאה, והם שרים השולטים על מחיצים, וולוקחים כח הדין מיין

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

לא הרי תקופתנו ודורנו כדורות הקודמים, שמצד אחד אכן זכינו לאור מיוחד, לאכשד דראג', בו כל אב ואם חפצים בכל ליבם שילדיהם ומשיכו בדרך העולה בית קל, יגדלו בתורת ה' ובה תהיה חפצם ומגמם ולילה, דברים שלא היו בעבר זה דורות רבים, ויחד עם זאת ישנם רבים החושבים שעליהם מוטלת האחריות לקצב ירידת הדורות, שלגמרי מחשבתם צריכה עזרה וסיוע, לאבן כל לב ולערלתו ממעט יראת ה' הטהורה הטבועה בו.

לב צריך לצאת לרחובות קריה בכדי להבין את ההרס הגדול עליו שוקד היצר בכדי לבער מלבבנו כל רגש רוחני שעוד היה בנו כפי שקיבלנו מאבותינו ואמותינו אודות ימים אלו, שלא ב'בין המצרים' ובמיוחד בתשעת ימי האבילות. די בהצצה קלה לחוזות המודעות המכריזות באותיות ענק על החזנהנות שלא תחוזרנה שלא מופיע לימים אלו, המודעות אחרות בשבירות ובמטיחות, שלא תרגיש על שינוי באורחותיך ובראורחותיך עם מעדני הדגים המיוחדים אז שניצלנו ותבקבב. המודעה אחרת מחרה אחריה: 'איזך צריך להגיע לכחל שַׁשְׁפּוּדוֹ לִילֵדָא אשתו של ר' נחמן (חולין ק"ט ב'). אם תטעם את הנקניקיות בטעם לשון של פרח עם חמאה נמסה', כאשר רק את הַמּוֹתֶא דְּשִׁיבוּטָא' שהוא בטעם החזיר, עדיין לא הצליחו למצוא ולפרסם.

גם אם עדה שומר את עיניו ונפשו מלהביט אל המֹדָעוֹת המעֹדוֹת להוריד את רמת חייו הרוחניים למשוך אותו אחריהם בחבלי הקסם והעבירה לארוח חיים חוליגני של דדיפה אחר תאוות והנאות העולם שלשיטתם המעותת הם כל האדם, לצערינו הרב בימים אלו הוסיפו חטא על פשע כשהתחילו לפרסם בולחות הגדולות המודעות הנפיאים של בתי הכנסיות ובתי המדרשות, אל שמעידים לפרסום שיעורי תורה ויראה, שיחות חיזוק ושאר ענינים שבקדושה כהוצאת ספרי קודש חדשים וזעקות ובבמות אלו בכונה תחילה לה הדליקו את הדליקה אל המודעות הצבעוניות הקוראות ומזעקות בימי האבלות ולאחריהם לבוא ולהתענג על נפלאות הבורא ב'יער השחור', במקום לבוא לחפש אל הרחובות ולבקש אל הנשמה הטהורה שמתה מזו. מלבד מה שכפי הנראה אותו יער מקומו בחוצה לארץ, שבכלל צריך היתר גדול ללכת לשם, ומה גם שהתירוץ הנדוש של קברי צדיקים גם אינו מספק, שלא ידוע על צדיק הקבור שם, למעט כל אלו שהשאירו את צדקותם וקבורתם שם בקבורת חמור, כששבו מעורולים מטב ידהודם מחופשה זו אז אחרת, גם כשכל המוצרים הינו בחשבון הבד"ץ (?), ובפיקוחו האישי של אותו אחד, שזה למעלת מלאך המות הקוף ומדלג ב'שמונה פריחות' כאחד (ברכות ד' ב' ובר"י"), שעל יד פריחות הלל יכול בו זמנית לחשוב ולפקח על כשרות (?) כל המלונות שבעולם שמהם הוא מקבל דמי כשרות.

האמת היא שגם לא צריך להרחיק נדוד דורות רבים בכדי לדעת תיאך הרגיש כל יהודי בימים אלו, של צער עולמו של חורבן בית קדשינו ותפארתנו והיצר הקודש, אשר חללוהו ובלעוהו לגיונות וירשוה עובדי זרם. כמעט כל אחד זוכר את אבותיו ואבות אבותיו שהרגישו בימים אלו בגיון ואבלי ירושלים, שכמעט לא ניתן היה לדעת עמהם דבר מרוב יגון ותוגה, צער ועצב, עיינו בספרי הקינות ולמדו את מגילת איכה עם מדרשי חז"ל וחיו בתחושה קבועה כאבל שמתו מוטל לפניו, ובמיוחד בראותם כל עיר על תילה בנויה ועיר האלקים מושפלת עד שאול תחתיה, העיר האחיה מבלי בניה החורבה ממעונותיה והנהיגה מכבודה והשוממה מאין יושב, היושבת ראושה חפוי. אלו שהצטרפו לבכייתה המרה של ציון וקלוותה שירושלים נתנה, ולבם היה בכל עת על חלליהם ומעיהם המרמרו עליהם, הם אלו שזכו לראיה בכלל אבלי ציון שהובטחו נאמנה שכל המתאבל על ירושלים זוכה וראוה בבנינה.

בימים אלו, כל יהודי הרגיש ורחב דדבר ה' זכר את ההלכה המפורשת בשולחן ערוך, ההלכה השלישית שנכתבה בו (סי' א' ס"ב), "ראוי לכל יראַ שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש", שהלכה זו נאמרה בכל לשונה כולה, כאשר בימים אלו ישנה תוספת, פשָׁט שכתב המ"ב (סי' תקנ"א ס"ק ק"ג), "ובכונת האר"י כתב שיתאבל בימים אלה אחר חצי היום ויבכה כמו חצי שעה", שכל יהודי מרגיש את החורבן בשביל כל השנה, ובפרט בימים אלו שתמאבלים ובוכים על מה שאירע בתקופה נוראה זו.

ובמיוחד כשזוכים לבוא לירושלים העיר החרבה, ולשריד בית קדשנו, לכותל המערבי, שאינו מקום טיול או מפגש, אלא מקום שמפורש בשו"ע הלכות האבלות הנוהגים בה (אורח"ח סי' תקס"א ס"ב), "הרואה ירושלים בחורבנה אומר, ציון מִדְּבַר הָיְתָה יְרוּשָׁלַם שְׁמָמָה (ישעיה ס"ד ט'). וכשרואה בית המקדש אומר, בֵּית קָדְשֵׁנוּ וּתִפְאַרְתֵּנוּ אֲשֶׁר הִלְּלוּךָ אֲבֹתֵינוּ הָיָה לְשְׂרֵפַת אֵשׁ וְכָל מַחֲמַדֵּינוּ הָיָה לְחָרְבָּה (שם ק"ד), וקורע", וכתב עד כל המשנה ברורה (ס"ק ו'), שחייב להשתחוות ולקרוע את בגדיו ולבכות ולהתאונן ולהתאבל על חורבן בית המקדש, ולקנן ולומר פרק מזמור לאסף, ובשעת קריעתו מברך 'ברוך דין אמת כי כל משפטיו צדק ואמת' (בלא שם ומלכות), ואומר בשלמות הדין, 'הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא (דברים ל"ב ד'), ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו'.

*

אחד מהמיוחדים בענין זה של אבלות החורבן, היה ר' יהושע דעוראהרבענגאדענקער*, שכשמן שהיום אל השיעור, הרי כל ימיו הרגיש בהתאבלות על החורבן וצפייה לישועה. ר' יהושע שכל עצם לידתו היתה בישועה גדולה, לאביו ר' אהרן שהיה ניצול המלחמה אחרי שאיבד בה את כל משפחתו ולאמו הבקא, שימים ספורים אחרי הכנסתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה, החלו הצוררים הפראים בביבוש הונגריה, מקום לידתו ומגוריו, ועל כן כשנמלטו לתוכלס המדינה מאימת המציק, ולא יכלו לקחתו עמהם מחמת טלטול הדרך, מסרוהו בלב כבד לשכנתם הערלה, שאימצה אותו כבנה, ובסיומה של המלחמה הנוראה בא איבד ר' אהרן את כל משפחתו שב לעיר הולדתו וקיבל חזרה את אליעזר בנו, וכך ביגון ובחוסר כל, רק עם בנו היחידי שנשאר לפליטה מכל עמלו, עלה לארץ הקודש, והקים מחדש את ביתו עם רעייתו, שאף היא איבדה 'שם' את בעלה וילדיה הראשונים, ויחד הם גידלו את אליעזר בנו יחידי זה כאילו היה הבן של שניהם יחד, ורק לאחר כחמש עשרה שנות נישואין, כשכבר היה נראה שאפסה כל תקוה ותוחלת שיזכו לשיובא, אירע הנס הגדול שזכו לדער שזועה ורחמים, שה' ברך אותם בלידתו, ולעז שועה זו נקרא בשם יהושע.

מלבד עצם הישועה בלידתו, הגיעו הרבנים המבוגרים, שהוא לא ילך בדרך חטאים כפי שלצערם הרב הלך אליעזר בנם הגדול, שבנסיונות הקדמוניות שהיו בארץ הקודש באותן שנים, הוא עשה שדוד במערכה, אלא אם יהושע ה' יושיעו מעצת החוטאים, והוא יגדל לעבד ה' ועושי רצונו בכל לבבו ונפשו, ואף לא ימוש מתוך האוהל, בעמלה של תורה כל ימיו ודביקותו לרבותיו מצוקי ארץ גדולי ישראל, וילמד מעשיהם והוראותיהם הטובות והנכונות.

בשנים הראשונות אחר אליעזר, למרות אהבת ההורים לבנם הסורר והמורה, ובמיוחד שריחמו עליו שיתכן ואותם שנים בהם גדל בחיץ גויה שטמטמה את ליבו במאכלות אסורות, זה מה שגרם לו להמשך אחרי יצרו, בכל זאת הקפידו ההורים לשמור מרחק בטחון בין בנם הגדול שפרק עול, לבין בנם הקטן שקיבל על עצמו עול תורה ומצוות, ובמשך השנים לאחריהם, כבר לא היה צריך זהירות כה יתירה, היות ובנם הגדול לך להתגורר באחד המושבים בקצה הארץ, וכמעט לא נראה יותר בביתם.

*

כשגדל יהושע והיה לבן שישיבה, למרות הקושי הגדול של הפרידה בינו לבין הוריו שכבר היו קזנים, בכל זאת עודדוהו שיקלב למקום תורה, שם יעלה ויתעלה ויהיה לבן תורה אמיתי. ואכן יהושע השקיע את כולו בעמלה של תורה והתמיד בתלמודו בכל עת ושעה, ובחסד ה' עליו נתן את חינו בעיני רבותיו שקרבוהו ולימדוהו אורחות חיים בעמלה של תורה ובקיום המצוות, ובכל ההנהגה הנכונה והרצויה המתאימה לבן תורה.

אחת מהנקודות אותם ראה יהושע ברבותיו בכל עת, היה בדבר החזרה המרובה שוב ושוב והזהירות שלא לבטל את זמנם להבל וריק, בפטפוטי סרק או קריאת כתבי עת וכל שאר הבלי העולם הזה. נר לרגלי יהושע היו דברי ראש הישיבה, עליהם היה חוזר בכל עת, מה שזכה לשמוע בשיעי בחרותו בראדנע בשיבה קדושה של רבינו החפץ חיים זצ"ל, שבאחד הימים סיפר להם, אודות יהודי שאליהו הנביא נתגלה לו והודיעו שלמחר בחצות הלילה הוא מת. אותו יהודי קיבל את הדברים באהבה, ועל כן הכין עצמו למיתה ששב בתשובה שלימה לפניו ונפרד מכל בני ביתו וביקש אם מחילתם, וכתב צוואתו ורכש לו את קברו ואף הכין את נוסח מודעות האבל והכיתוב על המצבה, וכשסיים את כל עסקיו הללו וגם סיים את אמירת הוידוי האחרון, עדיין היה כמחצית השעה לפני חצות, וכבר איבד את טעם החיים ולא היה לו סבלנות להמתין למלאך המות, על כן נטל נפשו בכפו ואיבד עצמו לדעת.

החפץ חיים הקדוש המשיך ואמר, מפחיד לחשוב על כל שאדם יאבד את מחצית השעה האחרונה של חיין, ועוד שמחמת כן יהיה לו דין 'מאבד עצמו לדעת'. באותה מידה, אמר הסבא קדישא, שי לאדם לחשוב על אלו המאבדים בכל יום מחצית שעה מזמנם היקר ומהחיים שלו' נתן להם ברחמיו המרובים, אז בחצי שעה הראשונה של הבוקר, שעושבים עוד קצת על מוטיותיהם, והזמן נשרף לנגד עיניהם, או בחצי שעה סתם בכ' במהלך היום, הנשרפת בעשנם של דברים בטלים ושאר הבלים.

בשנים הללו הרגיל יהושע את עצמו להיות חכם שליבו לימינו, לראות את כל הדפים שלמד וחזר, ולא להביט כלל על השמאל של הכסיל, המבקש לשבור את ליבו של האדם בהצביעו על כל מה שעדיין לא הספיק ללמוד, ואכן 'קובע עתים לתורה' היה הספיק ועוד ועוד, וכך דקה וקשה, כל שעה שהתמיד וכל יום שעסק בתורת ה', הגדילו והעצימו לו את ימיו, גם מה שכבר למד הבין חזר ידיע, כך שבמשך השנים עלה בתורה לפאר הכהנים.

דמותו של ראש הישיבה המתאבל ובוכה על חורבן הבית, החדירה לליבו של יהושע את האבל הכבד שיש לכל יהודי להתאבל על חורבנו. אמנם גם בבית הוריו היה מהו אֵבֶל ומהו אנחה, אלא שהאבל והאנחות היו גם על מה שעברו באותם שנים, על חצרות הנוראות שהתרגשו עליהם. גם מה שכבל שעלה בתורה ויראה, עוד יותר הבין עד כמה חסר לנו את בית המקדש והגאולה השלימה. ידוע דעד שיעלו היינו זוכים לבנין בית קדשנו ותפארתנו, מלבד כל המעלות הגדולות שיש בזה של קירבת ה', עוד נוסף עליו המעלה של הבנת התורה כדת וכראוי.

דברי רבנו הגיבו"ע בסידורו, "אלמלא לא היה אלא עון זה בידינו שאין מתאבלין על ירושלים ראוי, די להארץ גלותנו, והיא בעיני הסיבה קרובה היותר גלויה עצומה וחזקה לכל השמדות

דעוראהרבענגאדענקער - הזוכר את החורבן

מופלגות הגדולות הנוראות המבהילות הרעיונית אשר מצאונו בגלות בכל מקומות פזורנו, אל עוזארנו נרדפנו לא הונח לנו להרגיע בגוים עם שפולחנינו ענינו ומרודנו", שראש הישיבה הרב יחזור עליהם עפ"י מקום רבות, נכנסו עמוק לליבו השפיעו עליו שיא "כל האחרים, אלא אתחזק במיוחד במצוה זו של אבילות החורבן. יהושע השתדל לחיות מאלו המתאבלים ובנאנחים על חורבן הבית ושממות ארצנו כראוי מממעקי חלב, ולשפוך על כך דמעות, כדברי היעב"ץ אודות הראוי להיות, כדי שלא יצא האבל הזו מלבו, ולא שכח חלילה את ירושלים, שזכרונות אלו הם המצילים אותנו מחטאות אבותינו וללמוד מהגויים הנפקרים את דרכיהם, שמהם נמשכים כל הרעות בכלל.

*

כל אותם שנים הסֵר עונו ונחת רב להוריו הקשישים, אשר היו מתענגים לקבל ממנו מכתב פעם בשבוע, בו היה כותב לה אודות עלייתו הגדולה בתורה ויראה. כשמעלה על הכתב מחידושיו שהתחדשו לו מאותו שבוע, ואף מוסיף חידוש מיוחד המתאים לאמו, שאף היא תוכל להתענג מתלמודו, כאשר לבקשתה המיוחדת של אמו, היה אף מוסיף וכותב שישן כדת ואוכל את הארוחות בשיבה, אלא שלא כתב לה מה בדיוק יש שם לאכול, בשליחו שאם היא תדע מה אכן היה באותם ימים בשיבה, יוכל להיות לה דאגות נוספות אודותיו וחלילה תגיע לחלות מחמת כן.

שנות האושר המיוחדות של השיבה בהם יכל יהושע לשקוד על תלמודו בלא כל טרדה עברו וחלפו מהרה, כשלבארהכים כה להקים את ביתו, בית נאמן לו' ותורתו', וקבע את משכנו בסמוך לשיבה הקדושה, בה המשיך הלאה לשקוד על התורה והעבודה, וכעת ביתר שאת ועוז, יחד עם המעלות הגדולות שישנם לשרוי עם אשה, שחז"ל אמרו עליו שהוא שרוי עם תורה ויראה.

ילדיו הטהורים שנולדו זה אחר זה, נקראו בשמות הורי הוריו שהיו יהודים יראים ושלמים, והסבו לבבה ולסבתא רוע נחת יהודי, כשהם מודים בכל עת ושעה לה', שזיכם לחסד עצום זה בשנות זקנותם המופלגת. במשך הזמן הפעיתקו ר' אהרן וזוגתו את משכנם, בכדי להתגורר בסמוך למקום בנם וכלתם, ולרוות מהם רוב נחת בכל עת ושעה, ובמיוחד בימי שבת ומועד. הנחת הגדול ביותר הזיה, לראות את הנכדים ממלים בתורה ובעלי יראה ומשובחים בכל מדה טובה ונכונה.

מול הנחת הרב שהיה להורים מר' יהושע, מאליעזר היה להם רק צער ויגון. בתחילה ניסה לתקים את ביתו עם פורקת עול כמותו, שעצם נישואיו אלו גרמו להורים צער רב, שבנם הולך לחיות כגויי הארץ, שהקים בית שאינו חושב לשמור בו כלל תורה ומצוות. צער זה של הורים לא נמשך זמן רב, שכפי ששני פורקי העול הללו לא חפצו עליו של התורה והמצוות, כך גם בנם פרקו מעליהם את עולו של הבית, כל אחד הלך לו לבדו.

לא החזיקו מעמד זמן רב מאותה סיבה, ורק בנסיון השלישי, בשהחל מעט להיטיב את דרכיו ולשמור מעט מצוות ח"ל, הצליח להקים בית עם יהודיה כמותו שהתקרבה מעט לה' וחפצה לטעום טיפה ממצוות ח"ל, ובית זה אכן החזיק מעמד כמה שנים, ואף נולדו להם שני ילדים, ששלחו אותם למוסדות שהיו קיימים במקומם, בהם גדלו בדת נוסף על פורקי עול, שלא יודעים ומכירים מה' ותורתו.

הקשר בין אליעזר הר' יהושע שכל השנים היה רחוק וקר, במשך הזמנים התקרב והתחמם מעט. היה זה רבו של יהושע שהורה לו לנהוג כך, והוסיף ואמר לו שבדרך זו יוכל אף להשפיע על אחיו לבוא לה' ותורתו, ובפרט שצריך לרחם עליו שמה שגרם לו שיקשה לו להתבגר על יצרו, אלו שנותיו הרכים בהם בלן בחיקה של גויה שטמטמה את ליבו במאכלות אסורות. ומה גם, אמר הרב, שבמצב כזה החשש מאוד רחוק שאותו יהושע שפיע עליך לרעה, במיוחד כשהוא רואה מה מצבו ומה מצבך, אלו ילדים זכה ה' אותך, ואלו פראי אדם צמחו לו בביתו.

*

זמן קצר אחרי שר' יהושע כזה שבנו נכנס לעול תורה ומצוות, חלתה אמו הקשישה, ותוך תקופה קצרה עברה לעולם שכולו טוב. במהלך זו אמו הרגיש יהושע לראשונה את המשמעות האמיתית של אבל. עד לאותה עת הוא הצם בליבו שבשלוות השבועות ובמיוחד בתשעת הימים ובתשעה באב הוא מרגיש הרגשת אֲבֵל על החורבן ועל כל מה שאירע, אך לאחר שהרגיש את החסרון הגדול בפטירת אמו, למרות שהיתה זקנה וקשישה עד מאוד, הוא אף ידע שהיא לא תחיה לאורך ימים ושנים, וכל מה שהיתה עד הימים היה שרשרת של ניסים גלויים, בכל זאת הוא הרגיש תחושה עמוקה של אבלות וחסרון, צער ויגון, כעת שכיל לחבין מאוד כלל לא נתאבל דיו על חורבן הבית ועל חסרונו, והחליט בליבו להתחזק הרבשות אל עול יד לתפוסה לימוד מדרשי חז"ל ודברי רבותינו על החסרון הגדול שיש לנו מחמת חורבן הבית, ועל עצם החיוב להתאבל ולהצטער.

*

באותם ימים שישב שבעה עם אביו, בא פעמיים אחיו הגדול עם בניו המגודלים והרחוקים מה' ותמורתו, ובביאתם לא רק שלא הביאו כל נחמה, אלא הוסיפו צער על צערם, כשר' אהרן ראה מה יצא מבנו שיצא מחלציו, וכשר' יהושע ראה מה עלה בגורלו של אחיו הגדול. בפעם השניה לאחר שיצאו אליעזר ובניו מבית האבל, ונשארו האב והבן לבדם, פנה ר' אהרן לבנו ר' יהושע וביקש ממנו, שיעשה משהו בכדי שהלא לא יורד אל שיבתו בצער ברעה שאולה, על כן שינסה למצוא דרך לחזק את הקשר בין לאחיו הגדול והרחוק, אלו יצליח לקרבו בעבותות אהבה לה' ותורתו.

כמדומה לי, הוסיף האב ואמר לבנו, שאין לך מה לחשוש בקירוב זה, שמא שפיע חלילה עליך ועל בנין לרעה, שכפי שראיתי יראת השמים בוערת בקרבך ובקרב בניך, וקירובו של אח רחוק הנראה אמנם לביותר, לא יביא לכך למשיכה אז מחשבה אחר חוסר דרכו הקלוקלת, ובמיוחד אם רואים את תוצאותיה ופירות הבאושים שנגדלו ממנה. אך אינני אומר לך דבר שתעשה, סיג האב את דבריי, בלא שתתייעץ ותשמע את דעת רבותיך גדולי ישראל שאר לאור תורתם אתה הולך ובזכות זאת זכית להגיע לגדולה הגדולה שאליה הגעת.

יומים ספורים לאחר שנסתיימו ימי השבעה, הגיע ר' אהרן לדירה שהתפנתה בבניינו של ר' יהושע בנו, ור' יהושע ומשפחתו דאגו לו לכל צרכיו, ואף דאגו שבכל לילה יהיה מי שישן עם ר' אהרן בדירה. מלבד הדאגה לגשמיותו של הסב, הוסיף ר' יהושע ובניו ללוות אותו לבית המדרש הסמוך, ואף למדו עמו ושימחוהו עד מאוד.

לאחר שר' יהושע סיים לסדר את כל ענייני אבין, התפנה לעסוק בבקשת אביו בימי השבעה ולהלך לרבו לשאול מה לעשות, בתשובה לשאלתו הורה לו רבו שיעשה כדבר אביו, וינסה ליצור קשר עליך קיימא עם אחיו להשיבו לעץ החיים, זאת על ידי שיציע לו מלכתחילה לבוא לחדרי פעם בשבוע בשיחת טלפון, ותיחלי בלימוד 'מסכת אבות'. והנם שאחיי 'שנו' מעט לפני שפירש, כל זאת, הפרישה מהתורה בגיל כה צעיר, והשנים הרבות שעברו מאז, בודאי השכיחו ממנו הכל, כשיתחיל ללמוד עמו מסכת אבות, במשך הזמן יזכר בקצת גירסא דינקותא שנשארה לו מאותן ימים, והיא תדחוק אותו ללמוד עוד ועוד, ואם רק יראה ויחפוץ, המאור שבתורה ישיבו למוטב.

*

כפי שהורה לו רבו כך עשה ר' יהושע, והחל בחיזוק הקשר עם אחיו הגדול, ששמח בשיחות הטלפוניות השבועיות שהיו ביניהם, ולאחר כשלושה שבועות הציע ר' יהושע לאחיו שיתחילו ללמוד עמו במהלך שיחת הטלפון השבועית שביניהם. בתחילה דחה אליעזר את ההצעה, אך בשבוע שלאחריו כשר' יהושע חזר והציע לו, חשב אליעזר בליבו שלמה לא יוכל משהו אחד בשבוע ועוד במסכת אבות, בודאי שאין לו מה לחוש שתשפיע עליו לשנות את חוסר דרכו ואורח חייו הקלוקלים.

במשך השבועות שעברו וחלפו, אליעזר התחיל להנות מהלימוד, בדיוק כפי שהרב חשב, במיוחד שהיו לו זכרונות רבים מעבר מימי הילדות, ועל כן החל לשאול את אחיו אודות דינים נוספים והלכות אחרות, ובשחלפה מחצית השנה של לימוד משותף, עבר אליעזר שינוי גדול, שמלבד עצם מצות תלמוד תורה ששקולה כנגד כל התורה כולה, ואין לה שיעור, עוד יחל לקיים כמה הלכות ומצוות.

כשנתיים ומחצה של לימוד משותף עברו על ר' יהושע ואליעזר, במהלכה סיימו הנשמים את לימוד מסכת אבות, וערכו את הסיום בביתו של אביהם הקשיש. ר' אהרן עוד הספיק לראות את אליעזר בנו נטמתחדיל לשוב מעט לה' ותורתו, ושמח עד אין קץ כששמע שבניו הסכימו יחדיו להמשיך בלימודם ולהתחיל ללמוד מסכת נוספת. כשנה לאחר מכן, בשילהי חודש סיון, נפטר האב לבית עולמו, זקן ושבע ימים, כאשר ר' יהושע ואליעזר בניו מלווים אותו. במהלך יו' השבעה בהם שבו אבל בית אביהם יחדיו, הם שוחחו רבות אודות המסורת שאביהם הנחיל להם בשמירת התורה והמצוות, המה מתוכה הם מנחילים לבניהם אחריהם.

באותם ימי שבעה, כשראה אליעזר את בני משפחת אחיו מקרוב, בחשב בליבו שעליו להשיב לו כגמולו על שלומד עם בנו כל שבוע, והוא אף היה זה שטיפל באביהם במסירות, ועל כן באחד הימים פנה אל ר' יהושע אחיו ושאלו אם יתפוץ לבוא יחד עם בן לשפחתו לבוא מעם בדירתו הגדולה ורחבת הידים. ר' יהושע הזדעזע מעצם המחשבה שבעיצומם של ימי השבעה כבר מתכננים את הנופש והמנוחה, ועל כן פנה לאחיו ולאחר שהודה לו על שחושב עליו ודואג לשלומו, שאלו, האם נראה לו שכבודו של אביהם הוא שכעת בימי האבל עליו, הן יחשבו ויתכנו אנו הנופש שאחרינים, הם שעה זה כשרה למחשבות אלו.

לתכנן כעת נופש וחופשה, הרהר ר' יהושע בליבו, זה בדיוק כמו אדם המתכנן בתשעת ימי האבילות על חורבן הבית, את הנופש שאליו הוא חפץ לצאת מיד לאחר תום ימי האבילות, או כמו אחד המתחיל לארוז ולהתארגן לחופשה, בצחרי תשעה באב.

אליעזר לא הרפה מהרעיון שעלה בליבו, שאחיו יבוא עם כל בני ביתו לנפוש בביתו, ועל כן פנה לאחיינו הגדול, בכורו של ר' יהושע, ובשקט פנה אליו ושאל, היכן הם יוצאים בדעה לבוא לנפוש, האם בארץ או מחוצה לה.

הנער לא ידע מה עליו להשיב לדודו, אילו רעיונות מטורפים יש לו, לצאת לחוצה לארץ לצורך טיול ונופש, כאשר אף לצרכים אחרים כל לא ברור הייתר לצאת, ורק לשלושה דברים התירו. ומה גם שלא ידוע לו שאחד ממוני המצות מזכיר שיש מצות עשה של יציאה לנופש, והיא אף לא במהמצות שהזמן גרמא. בעודו מהרהר חשב בליבו שאולי מצוה זו היא אכן מהמצוות שהזמן גרמא, וצריך לבדך עליה 'ברכת הזמן', 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה', שרק מחמת המציאות שאנו חיים בתקופת הזמן הזה, היא זו הגורמת מחשבות הבל אלו.

לאחר כמה רגעי הרהור השיב הנער לדודו, שבדרך כלל הם נופשים בביתם, כשבימים אלו הם נוסעים לנופש יום יום ומה שבדרך הבית ושממות ארצנו כראוי מממעקי חלב, ולשפוך על כך דמעות, כדברי היעב"ץ אודות הראוי להיות, כדי שלא יצא האבל הזו מלבו, ולא שכח חלילה את ירושלים, שזכרונות אלו הם המצילים אותנו מחטאות אבותינו וללמוד מהגויים הנפקרים את דרכיהם, שמהם נמשכים כל הרעות בכלל.

*

כל אותם שנים הסֵר עונו ונחת רב להוריו הקשישים, אשר היו מתענגים לקבל ממנו מכתב פעם בשבוע, בו היה כותב לה אודות עלייתו הגדולה בתורה ויראה. כשמעלה על הכתב מחידושיו שהתחדשו לו מאותו שבוע, ואף מוסיף חידוש מיוחד המתאים לאמו, שאף היא תוכל להתענג מתלמודו, כאשר לבקשתה המיוחדת של אמו, היה אף מוסיף וכותב שישן כדת ואוכל את הארוחות בשיבה, אלא שלא כתב לה מה בדיוק יש שם לאכול, בשחלו שאם היא תדע מה אכן היה באותם ימים בשיבה, יוכל להיות לה דאגות נוספות אודותיו וחלילה תגיע לחלות מחמת כן.

שנות האושר המיוחדות של השיבה בהם יכל יהושע לשקוד על תלמודו בלא כל טרדה עברו וחלפו מהרה, כשלבארהכים כה להקים את ביתו, בית נאמן לו' ותורתו', וקבע את משכנו בסמוך לשיבה הקדושה, בה המשיך הלאה לשקוד על התורה והעבודה, וכעת ביתר שאת ועוז, יחד עם המעלות הגדולות שישנם לשרוי עם אשה, שחז"ל אמרו עליו שהוא שרוי עם תורה ויראה.

ילדיו הטהורים שנולדו זה אחר זה, נקראו בשמות הורי הוריו שהיו יהודים יראים ושלמים, והסבו לבבה ולסבתא רוע נחת יהודי, כשהם מודים בכל עת ושעה לה', שזיכם לחסד עצום זה בשנות זקנותם המופלגת. במשך הזמן הפעיתקו ר' אהרן וזוגתו את משכנם, בכדי להתגורר בסמוך למקום בנם וכלתם, ולרוות מהם רוב נחת בכל עת ושעה, ובמיוחד בימי שבת ומועד. הנחת הגדול ביותר הזיה, לראות את הנכדים ממלים בתורה ובעלי יראה ומשובחים בכל מדה טובה ונכונה.

מול הנחת הרב שהיה להורים מר' יהושע, מאליעזר היה להם רק צער ויגון. בתחילה ניסה לתקים את ביתו עם פורקת עול כמותו, שעצם נישואיו אלו גרמו להורים צער רב, שבנם הולך לחיות כגויי הארץ, שהקים בית שאינו חושב לשמור בו כלל תורה ומצוות. צער זה של הורים לא נמשך זמן רב, שכפי ששני פורקי העול הללו לא חפצו עליו של התורה והמצוות, כך גם בנם פרקו מעליהם את עולו של הבית, כל אחד הלך לו לבדו.

לא החזיקו מעמד זמן רב מאותה סיבה, ורק בנסיון השלישי, בשהחל מעט להיטיב את דרכיו ולשמור מעט מצוות ח"ל, הצליח להקים בית עם יהודיה כמותו שהתקרבה מעט לה' וחפצה לטעום טיפה ממצוות ח"ל, ובית זה אכן החזיק מעמד כמה שנים, ואף נולדו להם שני ילדים, ששלחו אותם למוסדות שהיו קיימים במקומם, בהם גדלו בדת נוסף על פורקי עול, שלא יודעים ומכירים מה' ותורתו.

הקשר בין אליעזר הר' יהושע שכל השנים היה רחוק וקר, במשך הזמנים התקרב והתחמם מעט. היה זה רבו של יהושע שהורה לו לנהוג כך, והוסיף ואמר לו שבדרך זו יוכל אף להשפיע על אחיו לבוא לה' ותורתו, ובפרט שצריך לרחם עליו שמה שגרם לו שיקשה לו להתבגר על יצרו, אלו שנותיו הרכים בהם בלן בחיקה של גויה שטמטמה את ליבו במאכלות אסורות. ומה גם, אמר הרב, שבמצב כזה החשש מאוד רחוק שאותו יהושע שפיע עליך לרעה, במיוחד כשהוא רואה מה מצבו ומה מצבך, אלו ילדים זכה ה' אותך, ואלו פראי אדם צמחו לו בביתו.

*

זמן קצר אחרי שר' יהושע כזה שבנו נכנס לעול תורה ומצוות, חלתה אמו הקשישה, ותוך תקופה קצרה עברה לעולם שכולו טוב. במהלך זו אמו הרגיש יהושע לראשונה את המשמעות האמיתית של אבל. עד לאותה עת הוא הצם בליבו שבשלוות השבועות ובמיוחד בתשעת הימים ובתשעה באב הוא מרגיש הרגשת אֲבֵל על החורבן ועל כל מה שאירע, אך לאחר שהרגיש את החסרון הגדול בפטירת אמו, למרות שהיתה זקנה וקשישה עד מאוד, הוא אף ידע שהיא לא תחיה לאורך ימים ושנים, וכל מה שהיתה עד הימים היה שרשרת של ניסים גלויים, בכל זאת הוא הרגיש תחושה עמוקה של אבלות וחסרון, צער ויגון, כעת שכיל לחבין מאוד כלל לא נתאבל דיו על חורבן הבית ועל חסרונו, והחליט בליבו להתחזק הרבשות אל עול יד לתפוסה לימוד מדרשי חז"ל ודברי רבותינו על החסרון הגדול שיש לנו מחמת חורבן הבית, ועל עצם החיוב להתאבל ולהצטער.

*

באותם ימים שישב שבעה עם אביו, בא פעמיים אחיו הגדול עם בניו המגודלים והרחוקים מה' ותמורתו, ובביאתם לא רק שלא הביאו כל נחמה, אלא הוסיפו צער על צערם, כשר' אהרן ראה מה יצא מבנו שיצא מחלציו, וכשר' יהושע ראה מה עלה בגורלו של אחיו הגדול. בפעם השניה לאחר שיצאו אליעזר ובניו מבית האבל, ונשארו האב והבן לבדם, פנה ר' אהרן לבנו ר' יהושע וביקש ממנו, שיעשה משהו בכדי שהלא לא יורד אל שיבתו בצער ברעה שאולה, על כן שינסה למצוא דרך לחזק את הקשר בין לאחיו הגדול והרחוק, אלו יצליח לקרבו בעבותות אהבה לה' ותורתו.

כמדומה לי, הוסיף האב ואמר לבנו, שאין לך מה לחשוש בקירוב זה, שמא שפיע חלילה עליך ועל בנין לרעה, שכפי שראיתי יראת השמים בוערת בקרבך ובקרב בניך, וקירובו של אח רחוק הנראה אמנם לביותר, לא יביא לכך למשיכה אז מחשבה אחר חוסר דרכו הקלוקלת, ובמיוחד אם רואים את תוצאותיה ופירות הבאושים שנגדלו ממנה. אך אינני אומר לך דבר שתעשה, סיג האב את דבריי, בלא שתתייעץ ותשמע את דעת רבותיך גדולי ישראל שאר לאור תורתם אתה הולך ובזכות זאת זכית להגיע לגדולה הגדולה שאליה הגעת.

יומים ספורים לאחר שנסתיימו ימי השבעה, הגיע ר' אהרן לדירה שהתפנתה בבניינו של ר' יהושע בנו, ור' יהושע ומשפחתו דאגו לו לכל צרכיו, ואף דאגו שבכל לילה יהיה מי שישן עם ר' אהרן בדירה. מלבד הדאגה לגשמיותו של הסב, הוסיף ר' יהושע ובניו ללוות אותו לבית המדרש הסמוך, ואף למדו עמו ושימחוהו עד מאוד.

לאחר שר' יהושע סיים לסדר את כל ענייני אבין, התפנה לעסוק בבקשת אביו בימי השבעה ולהלך לרבו לשאול מה לעשות, בתשובה לשאלתו הורה לו רבו שיעשה כדבר אביו, וינסה ליצור קשר עליך קיימא עם אחיו להשיבו לעץ החיים, זאת על ידי שיציע לו מלכתחילה בוא לחדרי פעם בשבוע בשיחת טלפון, ותיחלי בלימוד 'מסכת אבות'. והנם שאחיי 'שנו' מעט לפני שפירש, כל זאת, הפרישה מהתורה בגיל כה צעיר, והשנים הרבות שעברו מאז, בודאי השכיחו ממנו הכל, כשיתחיל ללמוד עמו מסכת אבות, במשך הזמן יזכר בקצת גירסא דינקותא שנשארה לו מאותן ימים, והיא תדחוק אותו ללמוד עוד ועוד, ואם רק יראה ויחפוץ, המאור שבתורה ישיבו למוטב.

*

כפי שהורה לו רבו כך עשה ר' יהושע, והחל בחיזוק הקשר עם אחיו הגדול, ששמח בשיחות הטלפוניות השבועיות שביניהם, ולאחר כשלושה שבועות הציע ר' יהושע לאחיו שיתחילו ללמוד עמו במהלך שיחת הטלפון השבועית שביניהם. בתחילה דחה אליעזר את ההצעה, אך בשבוע שלאחריו כשר' יהושע חזר והציע לו, חשב אליעזר בליבו שלמה לא יוכל משהו אחד בשבוע

סיפור ושאלה בציר

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם רש"י.

לא הרי תקופתנו ודורנו כדורות הקודמים, שמצד אחד אכן זכינו לאור מיוחד, ל'אכשר דרא', בו כל אב ואם חפצים בכל ליבם שילדיהם ימשיכו בדרך העולה בית קל, יגדלו בתורת ה' ובה תהיה חפצם יומם ולילה, דברים שלא היו בעבר זה דורות רבים, ויחד עם זאת ישנם רבים החושבים שעליהם מוטלת האחריות לקצב ירידת הדורות, שלגסות מחשבתם צריכה עזרה וסיוע, לאֵבֶן כל לב ולערטלו מִמעט יראת ה' הטהורה הטבועה בו.

לא צריך לצאת לרחובות קריה בכדי להבין את ההרס הגדול עליו שוקד היצר בכדי לבער מליבנו כל רגש רוחני שעוד היה בנו כפי שקיבלנו מאבותינו ואמותינו אודות ימים אלו של 'בין המצרים' ובמיוחד בתשעת ימי האבילות. די בהצצה קלה ללוחות המודעות המכריזות באותיות ענק על ההזדמנויות שלא תחזורנה של נופש מיוחד לימים אלו, ומודעות אחרות מבשרות ומבטיחות, שלא תרגיש כל שינוי באורחותיך ובארוחותיך עם מעדני הדגים המיוחדים או שניצלוני הסויה והקבב. ומודעה אחרת מחרה אחריה: 'אינך צריך להגיע לכַּחֵל שֶׁשָּׁפְדוּ לִילֶדֶת אשתו של ר' נחמן (חולין ק"ט ב'), אם תטעם את הנקניקיות בטעם לשון של פרה עם חמאה נמסה', כאשר רק את ה'מוֹחָא דְשִׁיבּוּטָא' שהוא בטעם החזיר, עדיין לא הצליחו למצוא ולפרסם.

גם אם אדם שומר את עיניו ונפשו מלהביט אל המוֹדָעוֹת המוּעָדוֹת להוריד את רמת חייו הרוחניים ולמשוך אותו אחריהם בחבלי הקסם והעבֵירה לאורח חיים חוליגני של רדיפה אחר תאוות והנאות העולם שלשיטתם המעוותת זה כל האדם, לצערינו הרב בימים אלו הוסיפו חטא על פשע כשהתחילו לפרסם בלוחות המודעות הפנימיים של בתי הכנסיות ובתי המדרשות, אלו שמיועדים לפרסום שיעורי תורה ויראה, שיחות חיזוק ושאר ענינים שבקדושה כהוצאת ספרי קודש חדשים לאור עולם, ובבמות אלו בכוונה תחילה תלו והדביקו את המודעות הצבעוניות הקוראות וזועקות בימי האבֵלות ולאחריהם לבוא ולהתענג על נפלאות הבורא ב'יער השחור', במקום להתאבל על 'יער הלבנון', שאין לך עזות גדולה מזו. מלבד מה שכפי הנראה אותו יער מקומו בחוצה לארץ, שבכלל צריך היתר גדול ללכת לשם, ומה גם שהתירוץ הנדוש של קברי צדיקים גם אינו מספק, שלא ידוע על צדיק הקבור שם, למעט כל אלו שהשאירו את צדקותם וקברוה שם בקבורת חמור, כששבו מעורטלים מכל יהדותם מחופשה זו או אחרת, גם כשכל המוצרים היו בהשגחת הבד"ץ (?), ובפיקוחו האישי של אותו אחד, שזכה למעלת מלאך המות העף ומדלג ב'שמונה פריחות' כאחד (ברכות ד' ב' וברש"י), שעל ידי פריחות הללו יכול בו זמנית להשגיח ולפקח על כשרות (?) כל המלונות שבעולם שמהם הוא מקבל דמי כשרות.

האמת היא שגם לא צריך להרחיק נדוד דורות רבים בכדי לדעת היאך הרגיש כל יהודי בימים אלו, של צער ויגון על חורבן בית קדשנו ותפארתנו והעיר הקודש, אשר חללוהו ובלעוהו לגיונות וירושה עובדי זרים. כמעט כל אחד זוכר את אבותיו ואבות אבותיו שהרגישו בימים אלו כאבלי ציון ואבלי ירושלים, שכמעט לא ניתן היה לדבר עמהם דבר מרוב יגון ותוגה, צער ועצב, עיינו בספרי הקינות ולמדו את מגילת איכה עם מדרשי חז"ל וחיו בתחושה קבועה כאֵבֶל שמתו מוטל לפניו, ובמיוחד בראותם כל עיר על תילה בנויה ועיר האלקים מושפלת עד שאול תחתיה, העיר האבילה מבלי בניה והחרבה ממעונותיה והבזויה מכבודה והשוממה מאין יושב, היושבת וראשה חפוי. אלו שהצטרפו לבכייתה המרה של ציון ולקולות שירושלים נתנה, ולבם היה בכל עת על חלליהם ומעיהם חמרמרו עליהם, הם אלו שזכו להיות בכלל אבלי ציון שהובטחו נאמנה שכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בבנינה.

בימים אלו, כל יהודי הירא וחרד לדבר ה' זוכר את ההלכה המפורשת בשולחן ערוך, ההלכה השלישית שנכתבה בו (סי' א' ס"ג), "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש", שהלכה זו נאמרה על כל השנה כולה, כאשר בימים אלו ישנה תוספת, כפי שכתב המ"ב (סי' תקנ"א ס"ק ק"ג), "ובכונת האר"י כתב שיתאבל בימים ההם אחר חצי היום ויבכה כמו חצי שעה", שכל יהודי מרגיש את החורבן במשך כל השנה, ובפרט בימים אלו שמתאבלים ובוכים על מה שאירע בתקופה נוראה זו.

ובמיוחד כשזוכים לבוא לירושלים העיר החרבה, ולשריד בית קדשנו, ל'כותל המערבי', שאינו מקום טיול או מפגש, אלא מקום שמפורש בשו"ע הלכות האבלות הנוהגים בה (אור"ח סי' תקס"א ס"ב), "הרואה ירושלים בחורבנה אומר, צִיּוֹן מִדְבָּר הָיָתָה יְרוּשָׁלַם שְׁמָמָה (ישעיה ס"ד ט'). וכשרואה בית המקדש אומר, בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךָ אֲבֹתֵינוּ הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ וְכָל מַחֲמַדֵּינוּ הָיָה לְחָרְבָּה (שם י'), וקורע", וכתב על כך המשנה ברורה (ס"ק ו'), שחייב להשתחות ולקרוע את בגדיו ולבכות ולהתאבל על חורבן בית המקדש, ולקונן ולומר פרק מזמור לאסף, ובשעת קריעתו מברך 'ברוך דיין אמת כי כל משפטיו צדק ואמת' (בלא שם ומלכות), ואומר צידוק הדין, 'הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא (דברים ל"ב ד'), ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו'.

*

אחד מהמיוחדים בענין זה של אבילות החורבן, היה ר' יהושע דערחוירבענגעדענקער*, שכשמו שסימן את היישועה, כך כל ימיו היה בהתאבלות על החורבן וצפייה לישועה. ר' יהושע שכל עצם לידתו היתה בישועה גדולה, לאביו ר' אהרן שהיה ניצול מהמלחמה אחרי שאיבד בה את כל משפחתו למעט אליעזר בנו הקטן, שימים ספורים אחרי הכנסתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה, החלו הצוררים הפראים בכיבוש הונגריה, מקום לידתו ומגוריו, ועל כן כשנמלטו לתוככי המדינה מאימת המציק, ולא יכלו לקחתו עמהם מחמת טלטול הדרך, מסרוהו בלב כבד לשכנתם הערלה, שאימצה אותו כבנה, ובסיומה של המלחמה הנוראה בה איבד ר' אהרן את כל משפחתו שב לעיר הולדתו וקיבל חזרה את אליעזר בנו, וכך ביגון ובחוסר כל, רק עם בנו היחידי שנשאר לפליטה מכל עמלו, עלה לארץ הקודש, והקים מחדש את ביתו עם רעייתו, שאף היא איבדה 'שם' את בעלה וילדיה הראשונים, ויחד הם גידלו את אליעזר בנו יחידי זה כאילו היה הבן של שניהם יחד, ורק לאחר כחמש עשרה שנות נישואין, כשכבר היה נראה שאפסה כל תקוה ותוחלת שיזכו לישועה, אירע הנס הגדול שזכו לדבר ישועה ורחמים, שה' בירך אותם בלידתו, ועל ישועה זו נקרא בשם יהושע.

מלבד עצם הישועה בלידתו, קיום הוריו המבוגרים, שהוא לא ילך בדרך חטאים כפי שלצערם הרב הלך אליעזר בנם הגדול, שבנסיונות הגדולים שהיו בארץ הקודש באותן שנים, הוא נפל שדוד במערכה, אלא את יהושע ה' יושיעו מעצת החוטאים, והוא יגדל לעבד ה' ועושי רצונו בכל לבבו ונפשו, ואף לא יָמוּשׁ מתוך האוהל, בעמלה של תורה כל ימיו ודביקותו לרבותיו מצוקי ארץ גדולי ישראל, וילמד ממעשיהם ואורחותיהם הטובות והנכונות.

בשנים הראשונות של יהושע, למרות אהבת ההורים לבנם הסורר והמורה, ובמיוחד שריחמו עליו שיתכן ואותם שנים בהם גדל בחיק גויה שטמטמה את ליבו במאכלות אסורות, זה מה שגרם לו להמשך אחרי יצרו, בכל זאת הקפידו ההורים לשמור מרחק בטחון בין בנם הגדול שפרק עול, לבין בנם הקטן שקיבל על עצמו עול תורה ומצוות, ובמשך השנים לאחריהם, כבר לא היה צריך זהירות כה יתירה, היות ובנם הגדול הלך להתגורר באחד המושבים בקצה הארץ, וכמעט לא נראה יותר בביתם.

*

כשגדל יהושע והיה לבן ישיבה, למרות הקושי הגדול של הפרידה בינו לבין הוריו שכבר היו זקנים, בכל זאת עודדוהו שיִגָּלֶה למקום תורה, שם יעלה ויתעלה ויהיה לבן תורה אמיתי. ואכן יהושע השקיע את כולו בעמלה של תורה והתמיד בתלמודו בכל עת ושעה, ובחסד ה' עליו נתן את חינו בעיני רבותיו שקרבוהו ולימדוהו אורחות חיים בעמלה של תורה ובקיום המצוות, ובכל ההנהגה הנכונה והרצויה ומהתאימה לבן תורה.

אחת מהנקודות אותם ראה יהושע ברבותיו בכל עת, היה בדבר החזרה המרובה שוב ושוב והזהירות שלא לבטל את זמנם להבל וריק, בפטפוטי סרק או קריאת כתבי עת וכל שאר הבלי העולם הזה. נר לרגלי יהושע היו דברי ראש הישיבה, עליהם היה חוזר בכל עת, מה שזכה לשמוע בימי בחרותו בישיבה בראדין מפי קודשו של רבינו החפץ חיים זצ"ל, שבאחד הימים סיפר להם, אודות יהודי שאליהו הנביא נתגלה לו והודיעו שלמחר בחצות הלילה הוא מת. אותו יהודי קיבל את הדברים באהבה, ועל כן הכין עצמו למיתה ששב בתשובה שלימה לפניו ונפרד מכל בני ביתו וביקש את מחילתם, וכתב צוואתו ורכש לו את קברו ואף הכין את נוסח מודעות האבל והכיתוב על המצבה, וכשסיים את כל עסקיו הללו וגם סיים את אמירת הוידוי הארוך, עדיין היה כמחצית השעה לפני חצות, וכבר איבד את טעם החיים ולא היה לו סבלנות להמתין למלאך המות, על כן נטל נפשו בכפו ואיבד עצמו לדעת.

החפץ חיים הקדוש המשיך ואמר, מפחיד לחשוב על כך שאדם יאבד את מחצית השעה האחרונה של חייו, ועוד שמחמת כן יהיה לו דין 'מאבד עצמו לדעת'. באותה מידה, אמר הסבא קדישא, יש לאדם לחשוב על אלו המאבדים בכל יום מחצית שעה מזמנם היקר ומהחיים שה' נתן להם ברחמיו המרובים, או בחצי שעה הראשונה של הבוקר, ששוכבים עוד קצת על מיטותיהם, והזמן נשרף לנגד עיניהם, או בחצי שעה סתם כך במהלך היום, הנשרפת בעשנם של דברים בטלים ושאר הבלים.

בשנים הללו הרגיל יהושע את עצמו להיות חכם שֶׁלִּיבו לימינו לראות את כל הדפים שלמד וחזר, ולא להביט כלל על השמאל של הכסיל, המבקש לשבור את ליבו של האדם בהצביעו על כל מה שעדיין לא הספיק ללמוד, ואכן 'קובע על יד יַרבה', הוא הספיק עוד ועוד, וכל דקה שלמד וכל שעה שהתמיד וכל יום שעסק בתורת ה', הגדילו והעצימו לו את ימינו, את מה שכבר למד הבין חזר וידע, כך שבמשך השנים עלה ונתעלה לפאר הישיבה.

דמותו של ראש הישיבה המתאבל ובוכה על חורבן הבית, החדירה לליבו של יהושע את האבל הכבד שיש לכל יהודי להתאבל על חורבנו. אמנם גם בבית הוריו ראה מהו אֵבֶל ומהו אנחה, אלא שהאבל והאנחות היו גם על מה שעברו באותם שנים, על הצרות הנוראות שהתרגשו עליהם. מה גם שככל שעלה בתורה ויראה, עוד יותר הבין עד כמה חסר לנו את בית המקדש והגאולה השלימה. ידוע ידע שאילו היינו זוכים לבנין בית קדשנו ותפארתנו, מלבד כל המעלות הגדולות שיש בזה של קירבת ה', עוד נוסף עליו המעלה של הבנת התורה כדת וכראוי.

דברי רבנו היעב"ץ בסידורו, "אלמלא לא היה אלא עון זה בידינו שאין מתאבלין על ירושלים ראוי, די להאריך גלותנו, והיא בעיני הסיבה קרובה היותר גלויה עצומה וחזקה לכל השמדות המופלגות הגדולות הנוראות המבהילות הרעיונית אשר מצאונו בגלות בכל מקומות פזורנו, על צווארנו נרדפנו לא הונח לנו להרגיע בגוים עם שפלותינו ענינו ומרודנו", שראש הישיבה היה חוזר עליהם פעמים רבות, נכנסו עמוק לליבו והשפיעו עליו שלא יהיה ככל האחרים, אלא יתחזק במיוחד במצוה זו של אבילות החורבן. יהושע השתדל להיות מאלו המתאבלים ונאנחים על חורבן הבית ושממות ארצנו כראוי ממעמקי הלב, ולשפוך על כך דמעות, כדברי היעב"ץ אודות הראוי להיות, כדי שלא יצא האבל הלז מלבו, ולא ישכח חלילה את ירושלים, שזכרונות אלו הם המצילים אותנו מחטאות אבותינו וללמוד מהגויים והפוקרים את דרכיהם, שמהם נמשכים כל הרעות בכלל.

*

כל אותם שנים הסֵב עונג ונחת רב להוריו הקשישים, אשר היו מתענגים לקבל ממנו מכתב פעם בשבוע, בו היה כותב להם אודות עלייתו הגדולה בתורה ויראה, כשמעלה על הכתב מחידושיו שהתחדשו לו מאותו שבוע, ואף מוסיף חידוש מיוחד המתאים לאמו, שאף היא תוכל להתענג מתלמודו, כאשר לבקשתה המיוחדת של אמו, היה אף מוסיף וכותב שישן כדת ואוכל את הארוחות בישיבה, אלא שלא כתב לה מה בדיוק יש שם לאכול, בחששו שאם היא תדע מה אכן היה באותם ימים בישיבה, יוכל להיות לה דאגות נוספות אודותיו וחלילה אף לחלות מחמת כן.

שנות האושר המיוחדות של הישיבה בהם יכל יהושע לשקוד על תלמודו בלא כל טרדה עברו וחלפו מהרה, כשלאחריהם זכה להקים את ביתו, בית נאמן לה' ותורתו, וקבע את משכנו בסמוך לישיבה הקדושה, בה המשיך הלאה לשקוד עד התורה והעבודה, וכעת ביתר שאת ועוז, יחד עם המעלות הגדולות שישנם לשרוי עם אשה, שחז"ל אמרו עליו שהוא שרוי עם תורה ויראה.

ילדיו הטהורים שנולדו זה אחר זה, נקראו בשמות הורי הוריו שהיו יהודים יראים ושלמים, והסבו לסבא ולסבתא רוב נחת יהודי, כשהם מודים בכל עת ושעה לה' שזיכם לחסד עצום זה בשנות זקנותם המופלגת. במשך הזמן העתיקו ר' אהרן וזוגתו את משכנם, בכדי להתגורר בסמוך למקום בנם וכלתם, ולרוות מהם רוב נחת בכל עת ושעה, ובמיוחד בימי שבת ומועד. הנחת הגדול ביותר היה, לראות את הנכדים עמלים בתורה ובעלי יראה ומשובחים בכל מדה טובה ונכונה.

מול הנחת הרב שהיה להורים מר' יהושע, מאליעזר היה להם רק צער ויגון. בתחילה ניסה להקים את ביתו עם פורקת עול כמותו, שעצם נישואין אלו גרמו להורים צער רב, שבנם הולך לחיות כגויי הארץ, שהקים בית שאינו חושב לשמור בו כלל תורה ומצוות. צער זה של ההורים לא נמשך זמן רב, שכפי ששני פורקי העול הללו לא חפצו בעול של התורה והמצוות, כך גם מהרה פרקו מעליהם את עולו של הבית, וכל אחד הלך לו למקומו. גם נישואיו השניים לא החזיקו מעמד זמן רב מאותה סיבה, ורק בנסיון השלישי, כשהחל מעט להיטיב את דרכיו ולשמור מעט ממצוות ה', הצליח להקים בית עם יהודיה כמותו שהתקרבה מעט לה' וחפצה לטעום טיפה ממצוות ה', ובית זה אכן החזיק מעמד כמה שנים, ואף נולדו להם שני ילדים, ששלחו אותם למוסדות שהיו קיימים במקומם, בהם גידלו דור נוסף של פורקי עול, שלא יודעים ומכירים מה' ותורתו.

הקשר שבין אליעזר ור' יהושע שכל השָנים היה רחוק וקר, במשך השנים התקרב והתחמם מעט. היה זה רבו של יהושע שהורה לו לנהוג כך, והוסיף ואמר לו שבדרך זו יוכל אף להשפיע על אחיו להתקרב לה' ותורתו, ובפרט שצריך לרחם עליו שמה שגרם לו שיקשה לו להתגבר על יצרו, אלו שנותיו הרכים בהם גדל בחיקה של גויה שטמטמה את ליבו במאכלות אסורות. ומה גם, אמר הרב, שבמצב כזה החשש מאוד רחוק שהוא ישפיע עליך לרעה, במיוחד כשהוא רואה מה מצבו ומה מצבך, אלו ילדים זיכה ה' אותך, ואלו פראי אדם צמחו לו בביתו.

*

זמן קצר אחרי שר' יהושע זכה שבנו נכנס לעול תורה ומצוות, חלתה אמו הקשישה, ותוך תקופה קצרה עברה לעולם שכולו טוב. במהלך ימי האֵבֶל על אמו הרגיש יהושע לראשונה את המשמעות האמיתית של אבל. עד לאותה עת הוא חשב בליבו שבשלושת השבועות ובמיוחד בתשעת הימים ובתשעה באב הוא מרגיש הרגשת אֵבֶל על החורבן ועל כל מה שאירע, אך לאחר שהרגיש את החסרון הגדול בפטירת אמו, למרות שהיתה זקנה וקשישה עד מאוד, והוא אף ידע שהיא לא תחיה לאורך ימים ושנים, וכל מה שחיתה עד היום היה שרשרת של ניסים גלויים, בכל זאת הוא הרגיש תחושה עמוקה של אבלות וחסרון, צער ויגון, כעת השכיל להבין שהוא כלל לא נתאבל דיו על חורבן הבית ועל חסרונו, והחליט בליבו להתחזק בהרגשות אלו על ידי תוספת לימוד מדרשי חז"ל ודברי רבותינו על החסרון הגדול שיש לנו מחמת חורבן הבית, ועל עצם החיוב להתאבל ולהצטער.

באותם ימים שישב שבעה עם אביו, בא פעמיים אחיו הגדול עם בניו המגודלים והרחוקים מה' ומתורתו, ובביאתם לא רק שלא הביאו כל נחמה, אלא הוסיפו צער על צערם, כשר' אהרן ראה מה יצא מבנו שיצא מחלציו, וכשר' יהושע ראה מה עלה בגורלו של אחיו היחיד. בפעם השניה לאחר שיצאו אליעזר ובניו מבית האבל, ונשארו האב והבן לבדם, פנה ר' אהרן לבנו ר' יהושע וביקש ממנו, שיעשה משהו בכדי שהוא לא יוריד את שיבתו ברעה שאולה, על כן שינסה למצוא דרך לחזק את הקשר בינו לאחיו הגדול והרחוק, אולי יצליח לקרבו בעבותות אהבה לה' ותורתו.

כמדומה לי, הוסיף האב ואמר לבנו, שאין לך מה לחשוש בקירוב זה, שמא ישפיע חלילה עליך ועל בניך לרעה, שכפי שראיתי יראת השמים בוערת בקרבך ובקרב בניך, וקירובו של אח רחוק הנראה אומלל ביותר, לא יביא לכל משיכה או מחשבה אחר חוסר דרכו הקלוקלת, ובמיוחד אם רואים את תוצאותיה ופירות הבאושים שגדלו ממנה. אך אינני אומר לך דבר שתעשה, סייג האב את דבריו, בלא שתתייעץ ותשמע את דעת ודברי רבותיך גדולי ישראל אשר לאור תורתם אתה הולך ובזכות זאת זכית להגיע לגדולה הגדולה שאליה הגעת.

ימים ספורים לאחר שנסתיימו ימי השבעה, העתיק ר' אהרן את דירתו לדירה שהתפנתה בבנינו של ר' יהושע בנו, ור' יהושע ומשפחתו דאגו לו לכל צרכיו, ואף דאגו שבכל לילה יהיה מי שישן עם ר' אהרן בדירה. מלבד הדאגה לגשמיותו של הסב, הוסיף ר' יהושע ובניו ללוות

המשך בעמוד הבא

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

המשך מעמוד הקודם

אותו לבית המדרש הסמוך, ואף למדו עמו ושימחוהו עד מאוד.

לאחר שר' יהושע סיים לסדר את כל עניני אביו, התפנה לעסוק בבקשת אביו המשבעה והלך לרבו לשאול מה לעשות, בתשובה לשאלתו הורה לו רבו שיעשה כדבר אביו, וינסה ליצור קשר של קיימא עם אחיו להשיבו לעץ החיים, וזאת על ידי שיציע לו ללמוד יחדיו פעם בשבוע בשיחת טלפון, ויתחילו בלימוד 'מסכת אבות'. והגם שאחיו 'שנה' מעט לפני שפירש, בכל זאת, הפרישה מהתורה בגיל כה צעיר, והשנים הרבות שעברו מאז, בודאי השכיחו ממנו הכל, וכשיתחיל ללמוד עמו מסכת אבות, במשך הזמן יזכר בקצת גירסא דינקותא שנשארה לו מאותן ימים, והיא תדחוף אותו ללמוד עוד ועוד, ואם רק ירצה ויחפוץ, המאור שבתורה ישיבו למוטב.

כפי שהורה לו רבו כך עשה ר' יהושע, והחל בחיזוק הקשר עם אחיו הגדול, ששמח בשיחות הטלפוניות השבועיות שהיו ביניהם, ולאחר כשלושה שבועות הציע ר' יהושע לאחיו שיתחילו ללמוד מעט במהלך שיחת הטלפון השבועית שביניהם. בתחילה דחה אליעזר את ההצעה, אך בשבוע שלאחריו כשר' יהושע חזר והציע לו, חשב אליעזר בליבו שלימוד משנה אחת בשבוע ועוד במסכת אבות, בודאי שאין לו מה לחוש שתשפיע עליו לשנות את חוסר דרכו וארוח חייו הקלוקלים.

במשך השבועות שעברו וחלפו, אליעזר התחיל להנות מהלימוד, בדיוק כפי שהרב חשב, במיוחד שהיו לו זכרונות רבים מימי הילדות, ועל כן החל לשאול את אחיו אודות דינים נוספים והלכות אחרות, וכשחלפה מחצית השנה של לימוד משותף, עבר אליעזר שינוי גדול, שמלבד עצם מצוות תלמוד תורה ששקולה כנגד כל התורה כולה, ואין לה שיעור, עוד החל לקיים כמה הלכות ומצוות.

כשנתיים ומחצה של לימוד משותף עברו על ר' יהושע ואליעזר, במהלכה סיימו השנים את לימוד מסכת אבות, וערכו את הסיום בביתו של אביהם הקשיש. ר' אהרן עוד הספיק לראות את אליעזר בנו כשמתחיל לשוב מעט לה' ותורתו, ושמח עד אין קץ כששמע שבניו הסכימו יחדיו להמשיך בלימודם ולהתחיל ללמוד מסכת נוספת. כשנה לאחר מכן, בשילהי חודש סיון, נפטר האב לבית עולמו, זקן ושבע ימים, כאשר ר' יהושע ואליעזר בניו מלווים אותו. במהלך ימי השבעה בהם ישבו שני האחים יחדיו, הם שוחחו רבות אודות המסורת שאביהם הנחיל להם בשמירת התורה והמצוות, ומה מתוכה הם מנחילים לבניהם אחריהם.

באותם ימי שבעה, כשראה אליעזר את בני משפחת אחיו מקרוב, חשב בליבו שעליו להשיב לו כגמולו על שלומד עמו בכל שבוע, והוא אף היה זה שטיפל באביהם במסירות, ועל כן באחד הימים פנה אל ר' יהושע אחיו ושאלו אם יחפוץ לבוא יחד עם כל משפחתו לפוש מעט בדירתו הגדולה ורחבת הידים. ר' יהושע הזדעזע מעצם המחשבה שבעיצומם של ימי השבעה כבר מתכננים את הנופש והמנוחה, ועל כן פנה לאחיו ולאחר שהודה לו על שחושב עליו ודואג לשלומו, שאלו, האם נראה לו שכבודו של אביהם הוא שכעת בימי האבל עליו, הם יחשבו ויתכננו את הנופש שאחריהם, האם שעה זו כשרה למחשבות אלו.

לתכנן כעת נופש וחופשה, הרהר ר' יהושע בליבו, זה בדיוק כמו אדם המתכנן בתשעת ימי האבילות על חורבן הבית, את הנופש שאליו הוא חפץ לצאת מיד לאחר תום ימי האבילות, או כמו אחד המתחיל לארוז ולהתארגן לחופשה, בצהרי תשעה באב.

אליעזר לא הרפה מהרעיון שעלה בליבו, שאָחיו יבוא עם כל בני ביתו לנפוש בביתו, ועל כן פנה לאחַיָנו הגדול, בכורו של ר' יהושע, ובשקט פנה אליו ושאל, היכן הם יוצאים בקיץ כל שנה לנפוש, האם בארץ או מחוצה לה.

הנער לא ידע מה עליו להשיב לדודו, אילו רעיונות מטורפים יש לו, לצאת לחוצה לארץ לצורך טיול ונופש, כאשר אף לצרכים אחרים כלל לא ברור ההיתר לצאת, ורק לשלושה דברים התירו. ומה גם שלא ידוע לו שאחד ממוֹני המצוות מזכיר שיש מצות עשה של יציאה לנופש, והיא אף לא מהמצוות שהזמן גרמא. בעודו מהרהר חשב בליבו שאולי מצוה זו היא אכן מהמצוות שהזמן גרמא, וצריך לברך עליה 'ברכת הזמן', 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה', שרק מחמת המציאות שאנו חיים בתקופת הזמן הזה, היא זו הגורמת מחשבות הבל אלו.

לאחר כמה רגעי הרהור השיב הנער לדודו, שבדרך כלל הם נופשים בביתם, כשבימים אלו הם זוכים ללמוד יום יום עם אביהם הגדול, ומלבד זאת הם יוצאים, בדרך כלל פעם או פעמים בשבוע לאיזה שהוא מקום שקט ונעים, פארק סמוך או חורשה שקטה, כשהקטנים נהנים להשתולל ולטפס על עצים וסלעים, ואילו ההורים והילדים הגדולים, נהנים ממנוחת הנפש המיוחדת שיש במקומות אלו. הדוד סיפר לנער, שישנם משפחות רבות המרחיקים נדוד עד הצפון הרחוק, ושוכרים חדרים במושב בו הוא מתגורר, שרבים מהתושבים בנו לעצמם חדרי אירוח הנקראים 'צימרים', ובימי 'בין הזמנים' המושב הופך להיות כולו חרדי. ואם תחפצו, הוסיף ואמר, בשנה זו בניתי צימר חדש נוסף, שיש בו מקום למשפחה ברוכת ילדים, ולמיטב זכרוני יש בו עדיין שבוע פנוי, ואשמח ליתנו למשפחתכם שתבואו לנפוש אצלי.

הנער הרגיש מוזר ביותר לשוחח אודות נופש תוך כדי ימי השבעה על סבו זכרונו לברכה, ומה גם שדודו לא היה בדיוק הדמות הרוחנית שהציב כנגד עיניו כאות ומופת ושממנה עליו ללמוד אורחות חיים, על כן השתדל לסיים את השיחה מהרה ולשוב לתלמודו.

בסיום ימי השבעה חזר אליעזר והציע את הצעתו המיוחדת לר' יהושע אחיו ורעייתו, והם אכן הודו לו על רצונו לעזור ולסייע להם, ובמיוחד על מניעת הרווח הרב שהוא מסכים לוותר עליו בכדי שיהיה להם יותר טוב. אלא שהוסיפו ואמרו, שאין מנהגם לצאת לנפוש מחוץ לעירם ומקומם, ובודאי שלא לצאת ללון במקום אחר, ועל כן הם נאלצים להשיב את פני הצעתו ריקם.

בתקופה הראשונה אחרי השבעה המשיך אליעזר בלימוד השבועי בטלפון, וכחודש לאחר מכן, בתחילת ימי האבלות של חודש אב, התקשר אליעזר באחד הימים, וכשר' יהושע לא היה בביתו, הציע את הצעתו בפני אחד מבניו, שיבואו כל המשפחה לנפוש בביתו במושב בשבוע האמצעי של ימי בין הזמנים, כשהוא כבר בירר עבורם שבשבוע זה מצויים נופשים חרדיים לרוב במושב, ויהיה להם מנין מהודר כדת.

כששב ר' יהושע לביתו וילדיו הרבים בישרוהו בשמחה על דבר ההזמנה המיוחדת שקיבלו לפני שעה קלה מדודם, הצטער צער רב על השמחה המיוחדת בה קיבלו את ההצעה וההזמנה, ואמר להם, שאינו מבין כלל היאך ניתן לדבר בימים עצובים אלו אודות רעיונות והזמנות לימי בין הזמנים, והרי זה דומה לאבלים שאביהם המת עודנו מוטל לפניהם לפני קבורה, והם מבררים אודות מקומות לנופש אחרי תום ימי השבעה על אביהם.

בימים אלו, הזכיר ר' יהושע לבני ביתו, אנו אבלים על חורבן בית קדשנו ותפארתנו אשר היה לשרפה וביזה, ועם ישראל שהלך בגלות, אינו הזמן לחשוב על רעיונות של נופש וטיול. אלא כל מחשבותנו ומגמתנו צריכים להיות על החורבן הנורא שהיה לנו, שעד היום לא זכינו לבִנְיָנוֹ שהוא כאילו נחרב בימינו, שעצם הצער והאבלות על החורבן הן אלו המביאים את בנייתו, מלבד התפילה שיש להתפלל שה' יחוס וירחם עלינו ויחיש לגאלנו.

מלבד זאת, אמר ר' יהושע, אין מנהגינו לצאת לנפוש במקומות אחרים, ואנו ממשיכים בנופש המסורתי שלנו מימים ימימה. את הימים הנוספים ניצל ר' יהושע לספר לבני ביתו וכל ילדיו את דברי חז"ל על מה שאירע בימים אלו, ועל ההפסד העצום שיש לנו בחסרונו של בית המקדש, ואף הציע לעיין מעט במגילת איכה מפרשיה ומדרשיה, ואף ללמוד מעט את הקינות כדי שדבריהם יהיו בעיניהם מבוארים ומופשטים, כך שיהיה להם קצת יותר שייכות לצער ולאבל על חורבן הבית.

בשיחה הטלפונית השבועית בה המשיכו בקביעותם בלימוד משניות, בתחילתה הודה ר' יהושע לאליעזר אחיו על הצעתו, והסביר לו שאינם מעוניינים לצאת לנופש במקום אחר, והוא מאוד מודה לו על מחשבתו הטובה עליהם.

עצם פטירת אביהם הקשיש של ר' יהושע הביאה אותו לידי חיזוק נוסף על כך שכל אדם בא יומו והוא עתיד לתת דין וחשבון על כל מעשיו ומחשבותיו, ובמיוחד התעורר מכך, שלמרות שיהודי זכה לאריכות ימים, לעבור את שנות הזקנה והשיבה ואף הגבורות, וכבר היה נדמה שמלאך המות שכח ממנו, בסופו גם הוא עתיד לתת דין וחשבון על כל ימיו הארוכים שחננו ה'. כנגד חיזוקו של ר' יהושע, אחיו אליעזר נשבר מאוד מהפטירה, במיוחד שכל חייו היו מושתתים על העולם הזה והקשר אליו, ומעשה שטן שבמקום שיתחזק יותר כשרואה שסוף אדם למיתה, ובשעת מיתתו של אדם אין מלווים אותו לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות, רק תורה ומעשים טובים, החל אליעזר להפנות עורף והפסיק לשמור את מעט המצוות ששמר עד כה, למַעט הלימוד השבועי עם אחיו שבו המשיך. בעצת רבו המשיך עמו ר' יהושע בלימוד הקבוע, בתקוה שביום מן הימים המאור שבה ישיבו למוטב.

שנים עברו וחלפו, בהם אליעזר המשיך בחוסר דרכו הרעה כסל למו, ומלבד הלימוד השבועי המשותף בו למדו משניות, כמעט שלא קיים מצוות. אך בכל שנה מחדש היה מנסה את כוחו להציע לאחיו לבוא אליו לביתו ולמקומו ולנפוש, ותמיד ר' יהושע היה חוזר ומודה לו על הצעתו והדאגה עבורו, אך יחד עם זאת דוחה את ההצעה בטענה שאינו נוהג לצאת למקומות אחרים לנופש.

*

לימים כשתקפה את אליעזר מחלה קשה, הוא נשבר לחלוטין. באותה עת הודה לר' יהושע אחיו שכל התרחקותו משמירת התורה והמצוות, היתה במחשבה טפשית וחסרת כל בסיס שיכולה לעלות רק בלב מטומטם ממאכלות אסורות, והיא, בכדי למנוע ממנו לחשוב על הדין והחשבון שעליו למסור, כשבסתר ליבו קיוה שמחמת כן אולי יצליח להנצל מהם, וכעת שמחלתו הקשה מוכיחה לו שאין כל מנוס מיום המוות, ולפעמים יש למלאך המות סבלנות רבה, אבל תמיד בסופו הוא מגיע לביקור בית ליטול את המשכון שה' מסר בידי האדם, ומבקש לקבל את החשבון היאך שמר על הפקדון בקדושתו ובטהרתו, וכעת שקרב היום בו עליו למסור דין וחשבון, עומד הוא בפני 'שוקת שבורה', כאשר כל ימיו אותם בילה בהבל וריק, עומדים מולו וזועקים חמס על הדין והחשבון שעומד לתת עליהם.

באותם ימים ניסה ר' יהושע לשכנע רבות את אחיו, שאדם יכול לשוב בתשובה עד דכדוכה של נפש, וכמשל הידוע אודות הנר, שכל עוד שדולק, כל עוד נר ה' נשמת אדם עדיין בקרבו, הוא יכול לתקן, לשוב בתשובה שלימה לפניו, ואם תשובתו תהיה מאהבה, הרי שכל זדונותיו הרבים יהפכו להיות זכויות. אליעזר ביקש מאחיו שילמד ויתפלל לעילוי נשמתו, שהרי בניו גסי השכל הנבערים מדעת ומתורה, שלא לימדום כלום מימיהם, בודאי שלא יוכלו ללמוד לזכותו אלא רק לחובתו. אך ר' יהושע סירב להתחייב על כך, הוא אמר לו שכעת יש לו עדיין אפשרות לעשות זאת בעצמו.

בחסד ה' על אליעזר, הוא שב לה' ותורתו בכל ליבו, שעזב את דרך החטאים שבידו והתווה בכל יום בבכי רב על כל עוונותיו, וביקש שייסורי המחלה הקשים יכפרו לו על כל עוונותיו, ולמד משניות לעילוי נשמת עצמו, כך נהג כל ימיו האחרונים עד אשר הגיע היום בו נלקחה ממנו נשמתו המיוסדת והושבה לבוראה.

כל מה שר' יהושע לא הסכים להתחייב לאחיו ללמוד ולהתפלל לעילוי נשמתו, היה זה מחמת שרצה שאליעזר יעשה זאת בעצמו, אך לאחר פטירתו קיבל על עצמו להשתדל להתפלל לעילוי נשמתו כבן על אביו, ואף למד משניות ונתן צדקה עבורו ולזכותו בכל יום. את דיני האבילות על פטירתו סיים לאחר שלושים יום כדין אבילות על אח, אבל המשיך בלימודו והנהגתו זו של תפילה ולימוד לעילוי נשמתו עד סוף השנה, ולאחריה המשיך לשמור את היארצייט בתפילה לפני העמוד, ובכל הימים למד לעילוי נשמתו להעלותה מעלה מעלה.

באותה שנה בה נפטר אחיו, הציע לר' יהושע אחד מידידיו שילך לפוש בימי בין הזמנים באחד מהמושבים הרחוקים, מקום בו יֶשנו אויר מיוחד ונעים, ובימים אלו מתקיים בו מנין של בני תורה, ובית המדרש במקומו פתוח בכל שעות היום, שניתן לשֶבת בו בשֶבת תחכמוני ולעסוק בתורה, ולפליאתם הרבה של כל בניו ובני ביתו, קיבל ר' יהושע את ההצעה ויצא לפוש עם בני ביתו.

כשכבר הגיעו למקום הנופש ובני ר' יהושע כבר לא חששו לשאול אותו אודות הנהגתו זו, שאלוהו הבנים, ילמדנו אבינו, מה נשתנה שנה זו מכל השנים האחרות, מדוע כעת הסכמת לצאת לנופש, דבר אליו לא הסכנת והסכמת בשנים הקודמות, גם כאשר אחיך היחיד הציע בפניך את ביתו בחינם, כשבמושבו גם התקיימו כל התנאים הללו של מנין מתאים ובית מדרש פתוח לרווחה ושאר המעלות, אלא טענת שאין מנהגנו לצאת לנופש.

בני חביבי, השיבם ר' יהושע, אכן צדקתם בשאלתכם זו, ודעו לכם שכל מה שנהגתי כן היה על פי דברי מורי ורבי שליט"א, שלימד אותי אורחות חיים, והזהיר אותי באזהרה חמורה, שהיות ובאותם ימים לצערי הרב אחי לא היה שומר תורה ומצוות, וגם בתקופותיו הטובות, על כל פנים בודאי שלא היה זה כדת וכראוי, על כן למעני ולמענכם הייתי צריך לשמור ממנו מרחק בטוח, ובכדי שלא יפגע שלא באנו אליו להתארח בביתו, קיבלנו על עצמנו שלא נצא לנופש בעיר אחרת ובמקומות רחוקים, אך כעת שחשש זה כבר אינו קיים מחמת פטירתו, שוב אין צורך בקבלה והנהגה זו, ולאחר עשיית 'התרת נדרים' כדת, יכלתי לצאת עמכם לנופש כדי שתחזרו לזמן החדש בכוחות חדשים ורעננים, וגם בכדי שלא תחשבו שהפסדתם משהו.

זאת ועוד, הוסיף ר' יהושע ואמר לבניו, מורי ורבי אף אמר לי, שדבר הנהגה זו אודות חובת הזהירות והשמירה המעולה של ריחוק המשפחה מאח הרחוק משמירת התורה והמצוות, הוא לְמדה מלימוד פרשת דברים עם פרש"י.

מנין בפרשתינו עפרש"י למד הרב את יסוד הנהגתו?

דערחורבענגעדענקער - הזוכר את החורבן

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" מגליון שבוע שעבר

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י ניתן להגיע לכלל הכרעה בדין בין יוסל ור' מאיר, בדבר מי מביניהם יזכה לשלם את כל הוצאות הדפסת ספרו של ר' שמחה, האם יוסל שעשה עמו הסכם 'ישששכר זבולון', שישלם עבורו את כל הוצאותיו והוצאות משפחתו, ואם כן כבר זכה במצוה זו של הדפסת ספריו שגם הם חלק מצרכי חייו שיוכל להיות גם לומד וגם מלמד, או שאין מצות הדפסת הספרים נכלל בהסכם, ועל כן זכה ר' מאיר במצוה זו. ניתן לכאורה להוכיח שיוסל כבר זכה בזכות הדפסת הספרים ועל כן לא יכול ר' מאיר לקחת ממנו זכות זו, וזאת מדברי רש"י ל"ה ג' עה"פ, "וְהָיוּ הֲעָרִים לָהֶם לָשֶׁבֶת וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכָל חַיָּתָם", וביאר רש"י, "ולכל חיתם. ולכל צרכיהם". מבואר בדברי רש"י, שבכלל חייתו של אדם נכללים כל צרכיו, ועל כן, מי שזכה במצוה הגדולה לממן את כל הוצאות חייו של ר' שמחה וכל משפחתו, וכלל צרכיו הוא גם הדפסת ספריו בכדי שיוכל להיות גם בבחינת 'מלמד', זכה גם בזכות להדפיס את ספריו ואין אחר יכול לקחת ממנו זכות גדולה ועצומה זו של הדפסת הספרים.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם, כתובת וטלפון,
עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - (08) [מחו"ל: בקידומת 8 - 972 +] (24 שעות)
[או למייל ichudbchidud@gmail.com - **כתובת מייל חדשה** עד יום ב' בערב בלבד]

הפרסים לשבוע זה: ספר **"דרשות עוד יוסף חי לרבינו יוסף חיים", ב"כ.**
עוד **שלושה** זוכים מספים, כל אחד בספר **"דרשות ר"י ן' שועיב", ב"כ.**
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בצידו": שני זוכים, כל אחד בספר **"שבתא דינוקא".**

להערות, הארות ותגובות וכל ענייני העלון, ותרומות והנצחות, יש לפנות למערכת בפקס ובמייל הנ"ל

שפות הזוכים לשבוע פרשת פינחס
הרבנים \ הבה"ח
יונגרייז א.ז. – קרית ספר – יסוד ושורש העבודה, ב"כ.
פרידמן ח. – ירושלים – ספר הישר.
גוטסמן י. – מודיעין עילית – ספר הישר.
לוי ז. – ירושלים – ספר הישר.
הבינובץ ב. – בני ברק – ספר הישר.
רוטמן א.ל. – ירושלים – ליקוטי חפץ חיים.
מאנן י.מ. – לונדון – ליקוטי חפץ חיים.
הודעה נשלחה/תשלח לזוכים. (במהלך החודש הקרוב)

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באימייל** (ללא תשלום). המעונינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל: ichudbchidud@gmail.com

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל